

SÖNER AV ISMAEL

Den 19 mars 1948, en minnesrik dag, en svart dag.

Den amerikanske delegaten vid Förenta nationerna, senator Warren Austin, meddelade att Amerika hade beslutat återta sitt stöd för Palestinas delning och förordade i stället en temporär lösning med internationellt förvalterskap. Austin anförde som motiv för beslutet att det hade befunnits omöjligt att genomföra delningen med fredliga medel, och att säkerhetsrådet enligt Amerikas mening uppenbarligen inte var i stånd att göra bruk av sin auktoritet. Han föreslog att Palestinakommissionen skulle beordras att inställa sitt arbete, och att generalförsamlingen omedelbart skulle sammankallas för att ta ställning till frågan.

Det var ett öppet erkännande av Förenta nationernas maktlöshet inför krigshot, ett erkännande av delningsplanens kollaps. Förslaget om förvalterskap innebar tydligen ingen verklig utväg. Trygve Lie anmärkte att en ny form av förvaltning för Palestina skulle kräva ännu större maktresurser än förut, eftersom den troligen skulle bekämpas av båda parter i stället för som hittills av en. Lie frågade om de fyra stormakterna var beredda att ta

ansvaret för en sådan plan. Austin meddelade att för Amerikas del var svaret ja.

Austins deklaration kom som en kalldusch för den opinion som intresserat hade följt utvecklingens gång i Palestina. Ännu för två dagar sedan hade de fyra stormakterna enats om en resolution till säkerhetsrådet, som uppmanades att handla snabbt, med användande av alla medel för att bekämpa våldet och likvidera hotet mot freden. Chocken inför Amerikas plötsliga reträtt betingades främst av besvikelsen över Förenta nationernas oförmåga att med maktspråk likvidera krisen. Den amerikanska opinionen reagerade smärtsamt och oroligt.

Eleanor Roosevelt och Leon Henderson angrep president Truman för kursändringen, som de betecknade som en amerikansk eftergift inför oljemonopolens krav. Sumner Welles: "Amerika har fogligt böjt sig inför de arabiska hoten för att vinna strategiska och ekonomiska fördelar." Harald Stassen: "Beslutet är vanhedrande och öppnar dörren för internationell anarki." Thomas E. Dewey: "Trumans administration fuskar bort Palestinaplanen och försvagar Amerikas prestige i hela världen." American Federation of Labour konstaterade att Trumanregimen hade förlorat i förtroende efter den cyniska omsvängningen.

En protestkör från amerikansk press hävdade att kursändringen inte var någonting annat än en kapitulation inför våldet, ett allvarligt slag mot Amerikas anseende, ett smutsigt trick mot judarna. Den prosionistiska *New York Post* betecknade den amerikanska utrikespolitiken som en bonde i det

engelsk-arabiska schackspelet, förklarade att oljebolagen profiterade på bekostnad av amerikansk heder. *New York Daily Mirror* skrev: "Beslutet förvandlar amerikansk värdighet till internationell driftkuku, förvandlar Förenta nationerna till en kuliss, skapar krigshysteri." Isolationistiska stämmor gjorde gällande att kursändringen var ett desperat försök att undanröja risken för ett ryskt ingripande i konflikten, att Amerikas egen säkerhet och inte arabernas eller judarnas önskemål var avgörande för den amerikanska politiken . . .

Arabiska applåder kastade ett specifikt ljus över Austins deklaration: beslutet hälsades av araberna som ett steg i rätt riktning och kravet höjdes på ett oberoende arabiskt Palestina och likvidering av den politiska sionismen.

Reaktionen inom alla judiska kretsar var den enda möjliga, att fortsätta kampen mot varje alternativ som anslöt sig till Vitbokens politik, att hävda den nationella rätten. Ordföranden för Jewish Agencys exekutiv, David Ben Gurion, avvisade förvalterskap i varje form: "Novemberslutet var av stort politiskt och moraliskt värde, men det skapade inte någon judisk stat. Endast med våra egna krafter, mobiliserade till det yttersta, kommer denna stat att uppstå." Andra judiska röster instämde: "Att överge den svage är inte något gott omen för världen. Den nya situationen lägger större bördor på det judiska samhället och fordrar större offer. Men så länge det finns judar i Palestina, kommer de att vara fria män."

Den reella utvecklingen hade redan gått mycket

långt. Det existerade inte någon representativ judisk ledande grupp som skulle vara i stånd att vrida tiden tillbaka eller vilja engagera sig för en politik som medgav eftergifter från det som judarna betraktade som ett minimum. Det fanns inget utrymme för fortsatt reträtt.

Medan den internationella debatten pågick flammade åter häftiga strider upp på många platser i Palestina. Nya militärt organiserade förband av iraker, utrustade med stålhelmar och full fältmun-dering, angrep med skydd av rökbomber den judiska kolonin Mekor Haim nära Jerusalem. Bussar sprängdes och sköts sönder, lastbilsförare brann i de övertända kabinerna, allt flera stupade längs de förbindelsevägar där judarna kämpade för att sammanhålla den sönderstyckade staten. Återskallet från granatdueller fyllde nätterna med oro.

Ernest Bevin gjorde en förtroendevinnande gest: Englands beslut att uppge mandatet den 15 maj bestod oförändrat, England ämnade inte engagera sig i förvalterskap, sade han. "Vi måste se till att komma bort från Palestina så snart som möjligt, vi får alltid anklagelser på oss för vad vi än gör." Den engelska armén skulle enligt tidigare överenskommelse kvarstå i Palestina till den 1 augusti.

Som om engelsmännen hade velat visa vad orientarmén kunde prestera om det behövdes, om man bad om det, kommenderades 600 elitsoldater med fältartilleri, fem Cromwelltanks, en pluton lätta ökentanks, tre plutoner granatkastare att beslutsamt ingripa i en drabbning som sedan fyra dagar hade pågått ostört vid den judiska kolonin

Hartuv, där en Haganah-grupp uthärdade anfall av 500 iraker. Den engelska slagstyrkan kom till platsen med flera utländska journalister och sköt under åtta timmar med alla rör, enligt order att fördriva eller förinta angriparna. När de närmaste arabbyarna hissade vita flaggor, hade irakerna redan flytt.

Den 23 mars nominerade judarna en provisorisk regering med avsikt att låta denna överta den formella myndigheten inom den judiska staten omedelbart efter den 15 maj eller tidigare, om de engelska myndigheterna nedlade sina funktioner före detta datum.

Striderna växte i omfattning och intensitet medan avgörandet närmade sig. Den engelska kraftdemonstrationen vid Hartuv upprepades inte. I stället inträffade följande utanför Betlehem, där också ett ingripande skedde.

Tre tusen beväpnade araberna angrep och hejdade en judisk lastbilskonvoj på 60 pansrade vagnar, när denna var på återväg från Kfar Etzion. Efter förlust av 25 vagnar samlades konvojen till försvar kring ett övergivet hus, där dess 150 judar under 28 timmar höll ut mot arabernas fortsatta anfall. Ett engelskt förband anlände omsider till platsen (femton minuters väg från Jerusalem) och föreslog vapenvila, på villkor att judarna utlämnade sina vagnar och vapen. Efter en radioorder från Hagahns högkvarter uppgav försvararna ställningen med förlust av 12 döda och 35 sårade; en armétransport förde dem till Jerusalem, där de hälsades med jubel. Men glädjen försvann sedan det blev

bekant att den övergivna utrustningen hade överlämnats av armén till araberna — hade frånryckts armén, hävdade den engelske chefen.

I nordsektorn vid Nahariya dödades 46 judar under ett konvojslag på den spärrade vägen. Ett arméförband sköt tolv skott med en tolvpundare, men kom inte nära; vägarna var minerade.

Den 31 mars antog Palestinakommissionen den detaljerade planen för Israels provisoriska regering, att upprättas efter mandatets utgång under kommissionens överinseende. Kommissionen var fortfarande verksam i Lake Success. Två veckor tidigare, omedelbart för Austins framträdande, hade kommissionen förklarat att den genom de rådande förhållandena inte kunde ikläda sig sina funktioner den 1 april, som väntades. Uppgiften att uppsätta ett arabiskt provisoriskt råd inom Palestinas arabiska del hindrades, enligt rapporten, av Englands och arabstaternas hållning, liksom av den arabiska ledningen i Palestina. Ur kommissionens rapport:

”Genom mandatmaktens vägran att samarbeta för delningsplanen ointetgöres koordineringen av mandatregeringens och kommissionens verksamhet på många vitala punkter. Den oundvikliga slutsatsen är att Palestina efter mandatets utgång troligen kommer att hemsökas av administrativt kaos och omfattande blodspillan.”

Den 1 april antog säkerhetsrådet Warren Austins amerikanska plan, uppmanade judar och araberna att omedelbart acceptera vapenvilan och beslutade att sammankalla generalförsamlingen till den 16

april. Englands representant gav för första gången säkerhetsrådet sitt stöd. Egypten protesterade mot beteckningen vapenvila, eftersom arabstaterna inte erkände existensen av något krig. För Jewish Agency förklarade Shertok att judarna accepterade vapenvilan under förutsättning att arabiska invasionstrupper lämnade Palestina och att delningsplanen fullföljdes utan avbrott.

Konflikten hade sedan den 29 november kostat Palestina 6.765 offer, genomsnittligt 55 om dagen; därav 2.537 döda.

*

Senator Austins deklaration hade tillfört diskussionen om Palestinas kris ett nytt element, inte egentligen nytt: oljepolitiken. Denna faktor tycktes under de föregående månaderna ha kommit åsido, undanskymd av den engelska imperialismens roll, den arabiska nationalismen, den judiska sionismen, kommersiella och militära kombinationer. Med Amerikas prestigelukande reträtt framträdde oljefaktorn med plötslig skärpa i rampluset, stormaktskampen om råvaran, konkurrensen om världsmarknader, konflikten mellan dollarn och pundet, ekonomisk offensiv och ekonomisk reträtt, desperation och intrig. Den amerikanska oppositionen mot Trumanbeslutet signalerade detta omedelbart efter Austins framträdande genom att stämpla beslutet som en kapitulation av regeringen inför oljemonopolen. Vidare undersökningar bekräftade den dominerande rollen hos denna stormaktskamp, som knappast var märkbar för de soldater som drabbade

ihop på liv och död på Palestinas jord, men som likväl utgjorde och fortfarande utgör den centrala faktorn i denna konflikt, den axel kring vilken hela den orientaliska kombinationen vrider sig.

Det praktiska argumentet som är grundläggande för denna kamp och som ger sådant eftertryck åt det som yttras från arabstaternas sida, är helt enkelt det, att Mellersta Östern, det landområde som begränsas av Medelhavet, Röda Havet, Persiska viken samt Svarta havet och Kaspien i norr, besitter jordklotets rikaste kända oljefyndigheter, omfattande uppskattningsvis 40 procent av världens totala oljereserv. Källorna befinner sig inom områdets centrala och östliga delar. Stora ekonomiska fördelar hänger samman med det faktum att oljan här befinner sig relativt nära markytan och förekommer kompakt, varför täta borrhningar till ringa djup kan göras. Utvinningen ligger helt utanför arabstaternas tekniska resurser, markpriserna i ökenzonen är låga, de förvirrade rättsförhållandena inom arabvärlden gör området till ett tacksamt fält för imperialistisk intrig. Produktionen har först under de senare åren nått verkligt uppsving, mycket är fortfarande jungfrulig mark. Världens totala oljeproduktion uppgick 1946 till 375 miljoner ton. Mellersta Östern ensamt beräknas omkring 1951 producera 77 miljoner ton olja. Resurserna medger fortsatt kraftig stegring.

För arabstaterna har oljan hittills varit endast en handelsvara och ett politiskt tillhygge som arabledarna inte har försummat att använda sig av. *Falastin*, en palestinsk arabisk tidning, skrev nyli-

gen att orientoljan utgör det enda argument som arabstaterna förfogar över, men att denna tillgång i gengäld äger samma tyngd som den amerikanska atombomben: fem miljarder kubikmeter olja!

Två huvudmotståndare står emot varandra i kapplöpningen om orientoljan, nämligen England och Amerika, och det är uppenbarligen en verklig kamp som pågår, även om man deklarerar att resurserna är så stora att de väl räcker till för båda. Endast ett gemensamt intresse torde för dagen förena de båda rivalerna: ansträngningen att avspärra Ryssland från dessa områden. Som jämbördig konkurrent kan dock Ryssland synbarligen lämnas ur räkningen av flera skäl: Ryssland tillhör inte de oljehungriga länderna, dess ekonomiska strategi tillämpar helt andra metoder, om en expansion av rysk makt inträffar här kommer den antingen underifrån, genom det arabiska proletariats revolution mot de sittande regimerna och en sprängning av alla tidigare knutna band, eller som en ockupation under ett globalt krig, avstånden mellan ryska sydgränsen och Orientens största oljefält är endast en dagsmarsch för en modern armé; därmed förflyttas emellertid frågan till ett helt annat plan.

De oljeimperialistiska motståndarna förblir för dagen de båda anglosaxiska stormakterna. Före kriget konkurrerade Frankrike, som numera har utmanövrerats från Mellersta Östern och deltar endast med begränsade aktieposter i det engelska Irak-bolaget. Englands och Amerikas strategiska läge är helt olika: England utkämpar en defensiv strid, medvetet om att dess komplicerade orientali-

ska basering har försatts i häftig gungning, förskansat bakom återstoden av de positioner som har utbyggts under tre årtionden med den engelska kolonialpolitikens hela smartness; Amerika är stätt i en uppmarsch på bred front, med dollarmakten som vapen och gynnat av de utomordentligt starka inflytanden som detta land har vunnit efter kriget. Inför den amerikanska offensiven pågår en engelsk reträtt under desperat strid. De verksamma krafterna i denna kris är korteligen dessa:

Under det senaste decenniet har Amerika upprättat fasta förankringar framför allt inom Saudi-Arabien, inom ett område som England eftersträfvade att förvandla till en ensidigt engelskdominerad zon. Amerikanerna har inom sina koncessioner påträffat större kvantiteter olja än de engelska monopolen förfogar över, den amerikanska araboljan ligger så nära jordytan att produktionskostnaden uppskattas till endast 50 procent av den engelska oljans. Detta betyder att de amerikanska oljebolagen är i stånd att såväl med priser som med kvantitet underminera hela den engelska oljepolitiken, leverera mera och billigare olja. Dollarns mäktiga infiltration fortsätter: Marshallplanen har lämnat fördämningarna som en vårflod, genom Trumandoktrinen har dollarzoner upprättats under de båda senaste åren från Paris till Athen, från Cairo till Ankara och Teheran. Det genom kriget försvagade England måste maktlöst, alltför svagt ekonomiskt och militärt, åse hur oljan hotar att lämna sterlingblocket och förvandlas till ett monopolredskap i amerikanska händer, med risk att framdeles inte kunna

erhålla någon olja för engelsk valuta. En sådan utveckling är inte lätt att smälta.

För några år sedan behöll England ännu ett väldigt försprång i kapplöpningen om den orientaliska oljan. Detta försprång förklaras genom den fullständiga frånvaron av egna oljetillgångar inom hemlandet och de mycket begränsade resurserna inom imperiet som helhet. (Sammanlagt endast en procent av världsproduktionen kommer från Trinidad, Burma, Borneo, Sarawak, där engelsk kontroll råder.) Behovet har gjort oljan till en förgrundsfaktor för Englands ekonomiska strategi, tvingat engelsmännen att föra en expansiv oljepolitik från första stund för att utanför samväldets gränser säkra de enorma kvantiteter motorbränsle som var nödvändiga för den engelska världsmaktens stridskrafter och civila förbrukning. Därför har de engelska stora oljebolagen, Irak Petroleum Co. och Anglo-Iranian Oil varit sammankopplade med staten och åtnjutit hela stödet från Foreign Office och Imperial Defence Council under penetrationen av den jungfruliga marken i arabländerna. En sådan kombination är utomordentligt stark, den ställer kolonialtjänstens komplicerade apparat till oljemonopolens tjänst, förenar ekonomiska övertalningar med militärt och politiskt tryck, förvandlar det ekonomiska intresset till en patriotisk fråga.

Den expansiva politiken har säkrat åt England mycket vidsträckta och djupa positioner inom Mellanöstern, en frammarsch vars första steg utgjordes av 1906 års avtal mellan England och Ryssland om uppdelning av intressena på Iran och

som därefter kraftigt främjades av olika engelska politiker. Operationsfältet var en grupp politiskt och ekonomiskt mycket efterblivna stater, regerade av beduinhövdingar eller löst hopfogade konstitutionella monarker, systemet var att genom ömsesidiga fördrag och ett utbrett nät av politiska agenter hålla området under engelsk kontroll, med en strävan framför allt att bevaka engelska ekonomiska intressen, undvika att någon del av området kom under främmande grepp. Lord Milner förklarade på sin tid i ett brev till Lloyd George: "Arabien oberoende har alltid varit en fundamental princip för vår östpolitik. Vad vi avser därmed är emellertid att Arabiens oberoende stater skall hållas utanför den europeiska politiska intrigens fält och inom det engelska inflytandets sfär; med andra ord att dess oberoende härskare inte skall ha fördrag med någon annan än med oss." Denna princip har senare måst uppges på flera punkter, men dess imperialistiska tendens kan observeras ännu idag.

Efter första världskriget, när oljan marscherade mot sin ledande plats bland drivmedlen i framgångsrik konkurrens med det engelska kolet, spelades de irakiska oljefälten vid Mossul ur turkarnas händer, lades temporärt under fransk kontroll. England uppträdde vid denna tid ännu som en uppkomling här, konkurrerande med det äldre franska inflytandet. Detta förmådde emellertid inte länge hålla fronten mot Englands uppmarsch: Clemenceau avstod slutligen Mossul-området till kungadömet Irak. Den av fransmännen från Damaskus utdrivne kung Feisal placerades därvid av engelsmännen på

Iraks tron och accepterade som motprestation engelskt mandat över sin stat. Mandatet upphörde 1932, men det engelska inflytandet bestod. Efter andra världskriget utflankerades Frankrike fullständigt från sina syriska och libanesiska baser. En farligare konkurrent hade emellertid uppträtt på scenen: Amerika. England sökte bevara sina positioner, framför allt vinna Tysklands likviderade kapitalandel hos Irak Petroleum Co. genom att avstå från sina sydamerikanska intressen, men lyckades inte upphäva amerikanernas tryck. Slutligen åstadkoms en uppdelning av operationsområdena, med fria händer för amerikanerna hos Ibn Saud.

Den sammankoppling av statliga och enskilda intressen som hade jämnat vägen för Englands oljeoffensiv på Orienten, dröjde hos amerikanerna mycket längre och gjorde sig gällande först under andra världskrigets senare år. Trumandoktrinen hade förvandlat den orientaliska oljan till ett vitalt intresse för Amerika, under januari 1948 förklarade den amerikanske försvarsministern, Forrestal, att ett sådant engagemang var nödvändigt för att hålla Europas maskiner gående: "Utan säkrad tillgång till Mellersta Österns olja skulle Marshallplanen äventyras på ett allvarligt sätt." Amerikas statliga och privata intressen kom därvid att löpa parallellt: oljebolagen kämpade om koncessioner och marknader, staten var sysselsatt med världshistoriens äventyrligaste och mest omfattande ekonomiska infiltration, som för sin framgång behövde stöd från den privatägda oljan. Staten kalkylerade vidare med de amerikanska stridskrafternas fram-

tida insats "var som helst på jorden", strävade följaktligen att säkra försörjningsbaser även långt utanför hemlandets gränser; amerikanska politiken på Medelhavet fordrade mängder av billig olja, fordrade garantier för att dessa tillgångar inte stängdes. Västeuropa var utan olja: Rumäniens storfält, de ungerska och polska källorna, den lilla österrikiska fyndigheten vid Zisterdorf, låg utanför amerikansk kontroll. Orienten hade även strategiskt ryckt fram till en central position.

I februari 1944 kom en interamerikansk överenskommelse till stånd, varvid staten övertog en ansevärd del av kostnaderna för oljeoffensiven på Orienten. Därmed var en ekonomisk sammanstötning mellan amerikanska och engelska intressen oundviklig. Amerikas nya maktställning och beredvillighet att investera dollarmiljoner överallt där dess intressen krävde det, förebådade kännbara nederlag för England. Kampen fördes med ojämna krafter, blev därigenom bittrare.

Oljekrigets osynliga frontlinje mellan de båda stormakternas inflytanden skulle kunna tecknas på kartan som en båge, löpande från Suezkanalen genom arabländerna mot Persiska viken. Norr om denna linje grupperar sig Palestina, Transjordanien, Syrien, Libanon, Irak, Iran under engelskt tak. Englands "storsyriska" projekt som inleddes efter Frankrikes reträtt från Mellersta Östern och som eftersträvade att konsolidera under nya former Englands inflytande i denna zon, avsåg att sammanföra de tre förstnämnda länderna (möjligen också Libanon och Irak) under gemensam krona, som

politisk enhet. Marionettkungen Abdullah av Transjordanien nämndes som främste kandidat till den storsyriska tronen. Första steget för ett realiserande av denna plan vore en sammanslagning av Transjordanien och Palestina, om nödvändigt genom en erövring från Transjordaniens sida, eller en politisk sammansmältning, sedan Palestinas judar tvingats att underkasta sig arabernas lokala överhöghet och uppge tanken på den sionistiska staten.

Vitboken om Palestina som strävade att konsolidera arabernas majoritet inom detta land utgjorde ett steg i den storsyriska planens anda. Abdullah hade vid samtal med korrespondenter antytt att han vantrivdes i Amman och längtade till Jerusalems civiliserade luft. Vid oroligheternas början hade han förklarat att Transjordanien betraktade Palestina som en integrerande del (oaktat att Transjordanien hade skapats genom en styckning av Palestina) och försäkrat sig vara livligt intresserad av en konstruktiv lösning: den storsyriska planen var den enda praktiska lösningen på hela frågan, sade Abdullah, den skulle säkra judarnas rättigheter. Arabiska legionens kanondundrande inmarsch över Jordan efter den 15 maj syftade också mot denna praktiska lösning.

Den storsyriska kombinationen kunde ha lyckats i sin inledande fas och kraftigt förstärkt Englands ställningar i Mellersta Östern, om den inte hade mött oberäknat motstånd från flera håll: konkurrerande makters inflytanden som strävade att spränga Englands orientaliska basering, den arabiska nationalismen som Englands imperialister spelade på

och som blev ett vapen mot dem själva, judarnas beslutsamhet att trots alla offer fasthålla vid sin stat.

Området söder om oljefronten, den saudiarabiska giganten på lerfötter, har under de senaste åren utgjort främsta uppmarschmålet för Amerikas oljemän. Det misstänkes att Amerikas ekonomiska strategi länge har varit sysselsatt att motarbeta Englands orientaliska schema genom att ge alla dess arabiska motståndare sitt stöd, främst de separatistiska krafterna i Syrien, Libanon, Egypten. Det ryktades att amerikanska intressen stod bakom den nationalistiska revolten i Irak vintern 1948. Sådana förhållanden är det utsiktslöst att fastställa mera exakt, däremot kan Ibn Sauds hårdnackade motstånd mot alla kombinationer som engagerar Abdullah tydligare skönjas, liksom de amerikanska oljebolagens skyndsamhet att installera sig på saudiarabisk mark. Redan dessa engagemang, engelsmännens för Abdullah, amerikanernas för Ibn Saud, tecknar motsättningarna med tämligen klara linjer.

Duellen om orientoljan utspelades mot bakgrunden av den interarabiska fejden, som hade blossat upp för ett tjugutal år sedan, när Abdullahs fader, Meckas överhuvud, besegrades och fördrevs av Ibn Saud från Islams heliga stad. Kung Feisal, som visades på dörren av fransmännen, men placerades av engelsmännen på Iraks tron, var en yngre son till den fördrivne fursten. Ibn Saud gjorde senare anspråk på Transjordaniens södra delar och sökte också sätta sig i besittning av området med vapen-

makt, men fördrevs av engelskt bombflyg som kommanderades till Abdullahs stöd. Området anses emellertid fortfarande utgöra ett tvistefråga mellan de båda dynastierna. Betydelsen hos sådana sheikfejder skall naturligtvis inte överdrivas, liksom man inte skall tillmäta alltför stort värde åt sådana demonstrationer av vänskap som mötet mellan Abdullah och Ibn Saud var, båda delarna kan närmast avfärdas som yttringar av imperialistiska intriger inom de väldiga arabiska områdena, regerade av furstar som fyller sina skattkammare med miljoner pund myntat guld, sönderslitna av maktstrid, områden där främlingshatet var ursprungligt och där civilisationens försök att vinna fotfäste gång på gång handgripligt kastades över ända.

De amerikanska oljebolagen segrade i kapplöpningen om Ibn Saud, en framgång som visade sig utomordentligt fruktbar för båda parter: 25.000.000 dollar årligen strömmar från oljebolagen till de arabiska kassorna som ersättning för koncessioner, en summa som väntas bli fyrdubblad inom kort, när amerikanska oljeledning och borrhningar tar nya koncessioner i anspråk; enorma kvantiteter råolja har påträffats av de rationellt arbetande amerikanska oljeletarna, som numera har inregistrerat tre fyndområden som ger en återbärning över hövan och lovar mycket för framtiden.

Under den palestinska krisens skede var fördelningen mellan de amerikanska och engelska inflytandena ungefär denna:

Amerika stod stabilt förankrat inom Saudi-Arabien, där Arabian-American Oil Co (Aramco) höll

koncessionerna för hela exploateringen av de tre oljefälten vid Dammam, Abu Hadriya och Abkaik, samtliga ännu ofullständigt geologiskt undersökta, men redan frikostigt givande. Aramco, som omfattade de amerikanska bolagen Standard Oil of California och Texas Oil Co, hade koncessioner inom neutralzonen Kuwait, där också det amerikanska Gulf Oil och det engelska Anglo-Iranian bevakade mindre intressen. Amerikanska raffinaderier hade upprättats på ön Bahrein i Persiska viken, där utmärkta små fyndigheter hade påträffats (under havsytan) sedan amerikanerna hade övertagit rättigheterna för denna zon av engelsmännen för en mycket liten summa. (Oroade av de amerikanska oljeletarnas framgångar hade engelsmännen efter förlusten av Bahrein infört bestämmelser som förbjöd överlåtelse av engelska koncessioner, även om ingen olja påträffades inom zonen.) Saudi-Arabien var öppet för amerikanskt initiativ och omfattande sonderingar fortsatte.

Englands huvudbaserings var södra Iran, där Orientens hittills största exploaterade oljefält kontrollerades helt av Anglo-Iranian Oil Co, med aktiemajoriteten hos den engelska staten, med stora raffinaderier vid Persiska vikens nordspets, Abadan, den centrala oljehamnen under krigsåren. Amerikanska intressen hade emellertid efter hårda diplomatiska strider under senare år erövrat iranska koncessioner längre norr ut, där andra stora fyndigheter kunde finnas.

Irak Petroleum Co med övervägande engelskt inflytande dominerade hela Irak, med fyndigheter

vid Mossul och Kerkuk. Engelskt kapital (Anglo-Iranian) ägde inom detta företag jämte holländarna (Royal Dutch Shell) en avgörande aktiepost på 47,5 procent. Av återstoden förfogade amerikanska bolag (Standard Oil of New Jersey och Socony Vacuum Oil Co) över sammanlagt 23,75 procent, franska intressen hade en motsvarande andel. Oljepolitiken inom Irak Petroleum Co reglerades av den s. k. Red Line-pakten, som förbjöd alla självständiga företag inom det engelska inflytandets sfär.

Stämningen mellan dessa tre oljegiganter beskrevs ofta såsom ovänskaplig, genomsyrad av inbördes konkurrens och präglad av fruktan för oväntade ekonomiska manövrer från motpartens sida. Man observerade varandras rörelser, kalkylerade med möjligheten av kommande krig, intrigerade. Striden undergick en utomordentlig skärpning när också distributionen av orientoljan engagerades av amerikanernas plan.

Den palestinska oljehamnen Haifa hade under decennier dominerat Mellersta Österns oljeström väster ut, därmed understrykande Englands historiska försprång inom denna zon. Haifas mäktiga raffinaderier var engelsk egendom, Consolidated Refinery Ltd., uppförda med Anglo-Iranians kapital. En engelskkontrollerad rörledning från de irakiska fyndigheterna förde årligen 4.000.000 ton råolja till Haifa, därav 2.000.000 ton direkt, återstoden längs en grenledning från Madita i Irak till Tripolis i Libanon, därifrån med tankfartyg till Haifa. Irak Petroleum Co hade anlagt oljeledningen.

Amerikas arabiska fyndigheter saknade ett sådant utlopp. Deras naturliga väg ledde över Persiska viken åt öster; detta utgjorde den amerikanska offensivens svagaste punkt. Den asiatiska marknaden kunde inte tillfredsställa de amerikanska oljebolagens anspråk, som hade krävt investeringar av dollarmiljonerna hos Ibn Saud. Den amerikanska hemmamarknaden dominerades av amerikanska och mexikanska oljekällor, att transportera orientoljan till det oljeproducerande landet skulle ha varit en dålig affär. Amerikas exploatering av Arabiens resurser fordrade helt annan avsättning.

Dessa faktorer skapade Aramcos våldsamma "Drang nach Westen", kravet att komplettera exploateringen med en handelsstrategisk plan för erövring av den europeiska marknaden.

Beslutet att anlägga Trans Arabian Pipeline tvärs igenom Arabiens väglösa ökenområde, 1.300 kilometer från Persiska viken till Medelhavet, fattades vid den interamerikanska överenskommelsen 1944, när amerikanska staten engagerade sig för detta jättebygge med en initialkostnad på 150.000.000 dollar. Projektet upplades med amerikansk bredd: dimensionerna av den planerade exploateringen kan bedömas av uppskattningen att statens kapitalinsats skulle täckas inom 25 år enbart genom transportavgifterna från producerande bolag. Radiotelefoni skulle anläggas längs hela rörledningen, flygspaning organiseras, automatiska kontroller och andra tekniska finesser installeras. Den beräknade årliga kapaciteten var 15.000.000 ton olja. Var denna jättepulsåder skulle utmynna

vid Medelhavet var inte avgjort, amerikanerna sökte en lämplig hamn, avgörandet väntades omkring 1949. Men arbetet med den stora anläggningen hade redan kommit i gång, när Palestinakrisen inställde sig vid årsslutet 1947.

Det amerikanska rörbygget besvarades norr om oljefronten av motsvarande ansträngningar som avsåg att inom loppet av samma tid stegra Haifas kapacitet från 4 miljoner oljeton till 12—15: den existerande rörledningen kompletterades under de senare åren med ett andra 16 tums rör, parallellt med det förra och med 4 miljoner ton beräknad kraft, en anläggning som våren 1948 med sin spets redan hade uppnått den palestinska staden Apule, endast några mil från Haifa. En tredje rörledning med samma sträckning planerades bli färdig 1950—51, och en fjärde ledning var avsedd att sammanbinda Haifa med Englands iranska oljebaser. En desperat kapplöpning mellan två stormakter om den europeiska oljemarknaden hade börjat.

Var stod Palestina och den judiska staten?

Palestina har hittills spelat rollen av en lastningsplats för Orientens olja. Några palestinska oljekällor har inte påträffats, ett förhållande som emellertid inte anses bevisa att någon olja inte förekommer inom dessa områden. Asfaltavlagringar vid sydspetsen av Döda havet, Palestinas geologiska karaktär, den gammaltestamentliga bilden av Sodoms undergång, när "svavel och eld regnade från himlen", kan tvärtom tydas som tecken på närvaro av underjordisk olja. Den engelska kolonialpolitiken har säkrat alla koncessioner för oljeledning hos de

engelska bolagen, som inom Palestina åtnjutit vidsträckta förmåner, yttringar av en imperialistisk politik som framstår i sin rätta dräkt först när man börjar studera sådana detaljer. Inga enskilda undersökningar har tillåtits av mandatmakten, även judiska brunnsbörare som letade efter vattenådror i öknen var förbjudna att borra längre än till ett visst djup. Haifa hade av engelsmännen förvandlats till Medelhavets största oljeexporthamn, arabisk inflyttning till denna stad hade länge uppmuntrats av engelsmännen för att säkra hamnen för fortsatt engelsk kontroll.

Beslutet att upprätta en judisk stat inom Palestina, vilket betydde det snart trettioåriga mandatets definitiva slut, verkade som en sprängkil inte bara mot Englands storsyriska politik utan också mot Englands fasta förankringar i Palestina. Därmed framfördes på den orientaliska scenen en alldeles ny, västligt skolad förhandlingspart med klar uppfattning om självständighetens principer, en part vars framträdande England under det senaste decenniet energiskt hade sökt hindra. Haifas införlivande med den judiska staten måste speciellt ha verkat som ett allvarligt slag mot England. Under de förhandlingar om vapenstillestånd som följde efter den arabiska offensiven befann sig Haifa ständigt på framskjuten plats: Haifa överlätet till Transjordanien, Haifa upprättat som en internationell zon etc.

Den ovan skisserade kombinationen med stormaktskrig om oljekoncessioner och hårdnackad dragkamp om marknader förklarar kanske bättre

än andra skäl varför Amerika särskilt under de senaste årtiondena konsekvent har understött de sionistiska kraven, varför amerikanska delegater under novemberdagarna med sådan kraft uttalade sig för delningen, varför engelsmännen tvärtemot sina åtaganden cyniskt protegerade arabernas övergrepp hän mot öppet krig, varför Amerikas regering tvärtemot sin tidigare hållning tvingades retirera från det internationella beslutet, varför Amerika senare så eftertryckligt krävde stridernas avbrott.

Palestinakrisen var bland åtskilligt annat också Englands desperata försvar inför den amerikanska oljeoffensiven, ett försök att åter konsolidera de engelska positionerna längs Orientens exportkust åt väster, att ställa amerikanerna inför en arabvärld i häftig oro. Kapitalet fruktar krigiska förvecklingar som pesten. En komplicerad kolonialapparat med arabiska marionettfigurer och engelska trupper stod till förfogande för de engelska oljeintressena i arabvärlden. Denna apparat hade under trettio år banat vägarna för den engelska ekonomiska politiken. I jämförelse med dessa krafter var amerikanerna relativa nykomlingar, deras enda övertalningsmedel var dollarn, som man köper koncessioner för och bygger oljeledningar för, men som förslår dåligt för att avblåsa ett orientaliskt krig.

Säkerhetsrådet hade kunnat spela en avgörande roll härvidlag, men en inblandning av säkerhetsrådet riskerade också medföra ett sovjettryckt ingripande på orientalisk mark, en utveckling som de anglosaxiska stormakterna med absolut enighet

önskade undvika. Därför förblev de internationella resurserna orörda, fastän världsfreden inte bara var hotad, utan blodigt krossad inom denna del av världen.

Den amerikanska regeringens beslut att offra den sionistiska staten till förmån för en provisorisk lösning var naturligtvis resultat av dess iver att undanröja själva konflikten, att pacificera de arabiska länderna, alltså att dämna upp de krafter som protegerades av engelsmännen och arbetade för engelska syften här. Austin deklarerade att Amerikas sympatier för den sionistiska saken kvarstod oförändrade, trots kursändringen med avseende på delningen. Ja, eftersom Amerikas strategiska schema på Mellersta Östern var oförändrat som sådant, orubbat av den taktiska manöver som amerikanernas reträtt från delningsplanen utgjorde. Därför hade de protesterande amerikanska stämmorna uppenbarligen rätt, när de betecknade regeringens och presidentens reträtt som en eftergift åt oljepolitiken.

De arabiska krigsaktivisterna och de engelska imperialisterna gäckade amerikanernas förhoppningar att genom denna diplomatiska manöver bringa den hotande krisen ur världen. Det existerade i själva verket knappast några möjligheter för att en sådan kombination skulle lyckas. Krisen hade successivt pressats fram till sin avgörande punkt: det sionistiska försvaret skulle krossas med ett slag av de anstormande araberna, vilkas överlägsenhet i beväpning och antal tycktes garantera företagets lyckliga utgång. De judiska försvars-

krafterna hade medvetet underminerats för att underlätta en sådan operation som skulle ställa amerikanerna och världen inför ett *fait accompli*. Freden skulle därefter, när judarna hade drivits ned i havet, åter bli en engelsk angelägenhet och säkerligen skötas med den äran. Därmed skulle det strategiska läget ha förändrats avsevärt.

Även denna plan gäckades helt. Den sprängdes av judarnas motstånd, deras organisation och försvarsvilja, deras beslutsamhet att fortsätta trots allt. Judarna utropade Israel.

Det judiska motståndet upprepas vid olika tillfällen i denna skildring inte till följd av författarens lust att upprepa, utan därför att denna faktor består som den naturliga slutpunkten för de skilda kombinationer och skilda motiv som alla samfällt riktade sig mot ett enda mål: den judiska statens fall. Sedan den arabiska offensivvägen hade uppfångats och kastats tillbaka inträdde utvecklingen i ett helt annat skede. Den långsamt arbetande världssopinionen fick tid att samla sig, Amerika kunde åter framträda med sina sympativärvande krav på fred, skyndsamt erkänna den judiska staten, världsrådet kunde åter mobilisera krafter till försvar för den internationella freden och den internationella församlingens prestige. En komplicerad medling började. Denna procedur gav ännu en ansenlig rörelsefrihet åt de engelska imperialisternas manövrer, men huvudchansen var redan förlo-rad, den historiska utvecklingen fortsatte att arbeta emot dem. Därav imperialisternas affekterade röst:

"Whatever we are doing, we are doing wrong."

Tecken på en realistisk omläggning av den engelska politiken på Palestina kunde skönjas. Sådana steg syntes ha varit förberedda redan innan krisen nådde sin kulmen: enligt informationer till den sionistiska ledningen hade Englands delegater i Lake Success fått instruktion att omedelbart begära engelska koncessioner i Palestina, så snart det blev klart att den judiska staten skulle överleva krisen. Judarnas beredvillighet att glömma och den judiska majoritetens västliga orientering bar löften om att ett samarbete mellan parterna kunde bli fruktbarande för båda.

Krisen kvarstår icke desto mindre som ett utomordentligt intressant historiskt fenomen. Rollen av de krafter som har skisserats här förutsades med profetisk säkerhet av en amerikansk oljeexpert, Herbert Fries, långt innan Jerusalems arabiska mobb började bränna och plundra de judiska bodarna, innan det heliga krigets paroller började utropas av krigsaktivismens agenter från moskéerna efter bönetimmen. Herbert Fries skrev 1947: "Amerikas plötsliga beslut att dra 'Trans-Arabian Pipeline' genom arablandet kan förorsaka politisk oro i Mellan Östern och skilja forna allierade åt." Dessa ord besannades på ett tragiskt sätt på Palestinas blodstänkta jord: den "onaturliga, onödiga, farliga stormen" som väntades dra fram över oljeländerna kom med all kraft.

Offren var de Haganah-soldater, som försvarade Israels gränser med envis beslutsamhet att hävda den svages rätt, den fredliga befolkningen som dog

under det provocerade krigets slag, de beväpnade arabiska bönderna som under chauvinistiska mordparoller drevs fram mot de judiska kolonierna utan att veta vad de kämpade för.

*

Den imperialistiska politiken kan definieras på olika sätt, ur imperialistens ståndpunkt som en patriotisk kamp på framskjutna positioner mot andra imperialistiska makter, men en ofrånkomlig praktisk definition är denna: en politik som sätter de egna nationella intressena framför de lokala intressena inom det område som utgör en tummelplats för denna politik.

Den palestinska konflikten som blossade upp med blodspillan och elände omkring stormakternas oljeduell i Mellersta Östern var endast en av de många yttringar av denna politik, andra fasetter kunde spåras praktiskt taget vart man än vände sig, exempelvis genom att följa den orientaliska oljeströmmen fram till Haifas hamn, till de utländska tankfartygen och de palestinska dunkarna. Det nämndes nyss att de engelska oljebolagen genom mandatregeringen hade tillförsäkrats utomordentliga förmåner i Palestina och att dessa förmåner utnyttjades på bekostnad av det lilla landet. Vilka var förmånerna? Oljebolagen var befriade från alla existerande skatter, såväl kommunala som statliga, innehavare av palestinska koncessioner betalade inga tullavgifter för de varor som de införde i landet och kände inga inskränkningar på import av

arbetskraft (medan arbetskraftsbristen var ett ständigt problem för den växande judiska industrin), behövlig mark för anläggningar, rördragningar etc. exproprierades utan kostnad för bolagens räkning, bolagen var obundna av några förbindelser angående försäljning av biprodukter på Palestina, inga effektiva avtal om begränsning av oljepriser existerade, etc.

Dessa förhållanden, som den permanenta mandatkanmissionen vid Nationernas förbund kritiserade på sin tid, medförde bl. a. att Palestinas konsumenter måste betala 70—100 procent mera för engelsk bensin i Haifa, än samma varor kostade i engelska hamnar. (Normalt borde de sistnämnda priserna naturligtvis ha varit högre än de förra genom tillägg av frakter, försäkringar etc., medan rena produktionskostnaden plus skälig profit skulle ha bestämt priserna för Palestina.) Vilka verkningar en sådan prispolitik måste ha för Palestinas ekonomi framgår av att Palestinas fullständiga brist på kol och begränsade tillgång på vattenkraft förde fram oljan som dominerande drivmedel för dess fabriker, dess el-försörjning, dess transport.

Det är uppenbart att svårigheterna drabbade Palestinas konstruktiva krafter, framför allt judarna som stod för huvudparten av allt det som uppbyggdes i detta land. Samma egendomliga tendens kunde märkas på andra områden av det ekonomiska livet: en klyvning mellan den sionistiska rekonstruktionens intressen och mandatmaktens politik, vilken särskilt under de senaste åren fördes i klar disharmoni med mandatets grundläggande princi-

per. Judarnas självständighetssträvan, deras önskan att äntligen avbörda sig mandatmaktens egocentriska beskydd, kunde också utanför alla sionistiska paroller om ett självständigt judiskt hem väl motiveras med denna motsättning, med bristen på överensstämmelse mellan judarnas konstruktiva verk och dess trånga politiska bas, med mandatmaktens exploatering av Palestina på bekostnad av dess sunda utveckling.

Palestina utgjorde inte endast historiskt ett gränsfall mellan en imperialism stadd på reträtt och en växande nationell separatism, underkastat alla de spänningar som en sönderfallande kolonialmakt sprider omkring sig. Palestina var också ekonomiskt ett gränsfall mellan framstegspolitik och reaktion, ett ingen mans land framför den marscherande industrialiseringen som successivt måste erövra också de halvkoloniala och koloniala länderna, därför att ingen självständighet, uppnådd på diplomatisk väg eller genom nationella revolter, kan upprätthållas utan en motsvarande ekonomisk bas. De arabiska staternas väg till verklig suveränitet gick över ekonomisk sanering och industrialisering, och Palestina med sina sionistiska krafter utgjorde en slagkraftig förtrupp på denna väg.

Den engelska kolonialmaktens ansträngningar att sätta krokben för Palestina, att bromsa upp denna historiska utveckling, kunde utläsas ur ett komplicerat system av åtgärder, riktade mot det judiska samhällets växt, alltså också mot dess ekonomiska växt. Den ekonomiska kontrollen utgjorde mandatregeringens instrument för denna politik:

prisregleringar, tulltariffer, importlicenser, växlingskurser, sterlingpoolen, skatterna. Mandatets paragraf 18 som föreskrev åtgärder för att hindra att Palestina förvandlades till en dumpingarea för japanska eller tyska varor utgjorde ett underlag för dessa åtgärder, utnyttjat långt över gränserna för dess ursprungliga syfte.

Genom kontroll av importlicenserna exempelvis kunde Palestinas industrier, som ansträngde sig att fylla den inhemska marknadens växande behov, ställas inför en förkrossande konkurrens från utländska firmor, vilka stöddes genom exportpremier och andra medel, medan Palestinas möjligheter att sluta fördelaktiga avtal med andra stater begränsades på samma sätt. Palestina saknade tung industri, dess produktion baserades till 90 procent på import. Medan råvaruimporten försvårades och införsel av viktig utrustning kontrollerades, lämnade mandatregeringen med särskild beredvillighet importlicenser för sådana utländska konsumtionsvaror som också producerades i Palestina, ett förhållande som noterades bl. a. under en period när den palestinska industrin genom övergången från krigsproduktion till fredsdrift pålades stora bördor. Genom kontroll av Palestinas valutareserver och bestämmelser om "loading areas" tvingades Palestina att förlägga sina inköp till de dyra arabiska grannstaterna, medan det hade kunnat göra samma inköp mycket fördelaktigare på andra håll, exempelvis i Kanada med dess billiga vete, som nu var avspärrat från den palestinska marknaden.

Trots dessa begränsningar, som ledde till en all-

män fördyring av levnadskostnaderna, lyckades Palestinas industri under loppet av tjugu år erövra en ledande ställning och livnärde numera omkring 30 procent av befolkningen, omfattande de flesta industriella grenar. Citrusindustrins fruktkoncentrat och Döda havets kemiska produkter kom att inta en framskjuten plats som de enda grenar vilka baserades på inhemska råvaror, textilindustrin dominerade, talrika laboratorier arbetade med farmaceutiska varor, en urindustri kom igång . . . En karaktéristisk bransch var diamantslipningen, som startades som ett hugskott av företagsamt folk och utvecklades stort under krigsåren, med en arbetarstam som aldrig förut hade sysslat med diamanter men var besatt av en enveten lust att lära. De palestinska sliperierna tog framgångsrikt upp tävlan med Belgiens hundraåriga traditioner, lanserade egna metoder och stod vid krigsslutet för större delen av de dollartillgångar som Palestinas export erövrade i Amerika. Efter krigsåren hotades sliperierna av katastrof, när världsmarknaden plötsligt visade sig mättad av diamanter, men retirerade elastiskt och lyckades överleva, liksom Palestinas andra industrier har överlevt svårigheterna och skjutit djupa rötter i den hårda palestinska jorden.

En judisk industriman summerade denna utveckling så här:

— Det existerar två olika sätt att lära sig simma på, sade han, antingen använder man korkdyna och börjar på grunt vatten, eller störtar man sig i och ser om man kan hålla sig uppe. Några andra alternativ än att bara hoppa i, hade vi inte.

Med en gest åt raderna av utställningsmontrar som prydde industrihusets hall tillade han:

— Skillnaden mellan en normal företagare och en palestinsk jude är den, att den förre kalkylerar med hur mycket han kan vinna, medan juden frågar sig vad han har att förlora. Det ligger en styrka i det.

Sådana palestinensare, som har bevittnat kraftutvecklingen under de senaste åren och själva deltagit i den, bemöter energiskt påståendet att Palestinas ekonomiska möjligheter är svaga, eftersom en större del av dess utländska inkomster utgöres av frivilliga judiska gåvor. De framhåller att investeringsbehovet i Palestina under uppbyggnadskedet ständigt är så stort, att den inhemska produktionen ensam inte skulle kunna bära dessa kostnader, att det judiska samhället praktiskt taget ensamt måste täcka utgifterna för sin moderna socialvård, skapa en västerländsk standard inom sina zoner, att varje palestinsk jude utom skatterna ständigt måste vidkännas avdrag till olika judiska fonder, att statsskatterna endast till mycket liten del användes för samhällets egna behov, att hela situationen är onormal och därför kräver onormala insatser. Det palestinska judiska samhället, Yishuv, tvingades att möta konkurrensen på världsmarknaden med ena armen bunden bakom ryggen, på samma sätt som det under oroligheternas första månader halvt vapenlöst tvingades stå emot den arabiska terrorn. De krafter som även under dessa förhållanden har förmått att konsolidera sig och

bygga upp, synes lova åtskilligt för framtiden, när den främmande spärren är borta.

Den nyssnämnda punkten om skatterna belyser en annan märklig sida av mandatmaktens politik, som populärt brukade tillskriva sig mycket stora andelar av Palestinas materiella utveckling.

Enligt judiska uppgifter betalade Yishuv under 1947 över 70 procent av de statliga utgifterna, omkring 18 miljoner pund. Av de summor som återstod sedan administrationens kostnader täckts, använde mandatregeringen större delen för investeringar inom den arabiska zonen: judiska invändningar häremot möttes med en axelryckning. Palestina har en mångfald mönstergilla sociala institutioner, lasarett, sanatorier, kliniker, skolor, barnkrubbor etc., organiserade av Yishuv och till 95 procent betalade av judar (endast 13 procent täckes av utländska bidrag), medan den skattetagande statens andel under mandatet inskränktes till 5 procent. Denna disproportion gällde i synnerhet hälsovården: av Yishuvs hälsobudget under 1945—46, omkring tre miljoner pund, betalades endast 1,6 procent av staten (mandatregeringen). Fördelningen av arbetarnas, arbetsgivarnas och statens andelar i arbetarnas centrala sjukkasse var lika drastisk: 82: 16: 1.* Judiska nationalrådets framställningar till mandatregeringen om ökning av det statliga anslaget (regeringen räknade under 1947—48 med ett budgetöverskott på sex miljoner pund) mötte från regeringens sida bl. a. svaret, att

* Den återstående procenten täcktes från andra källor.

Palestinas utveckling ännu inte hade uppnått en sådan nivå att allmänna socialförsäkringar kunde praktiseras, och att anslag av skattepengar för sjukförsäkring, även om de önskades av judiska arbetare, inte kunde accepteras av "arbetarnas majoritet inom detta land".

I början på mars 1948 förklarade den engelske ordföranden i Jerusalems municipalråd, mr Graves, att huvudstadens befolkning "till följd av olika orsaker" hade upphört att betala sina skatter. Mot normalt 45.000 pund hade under februari endast 12.000 pund inbetalats, därav 9.000 från judar och 3.000 från araber. Som resultat av de oroligheter som drog över Jerusalem och den allmänna förflamningen skulle alla kommunala institutioner stängas den 1 april. Graves sade:

"Vi är offer för de politiker, vilka har skapat den situation som nu har resulterat i detta elände."

Den engelska kontrollen över Palestinas valuta-reserver berörde inte endast de summor som export-handeln hade inbringat, utan också de sionistiska medlen, gåvopengarna som hopbringades med skrammelbössor bland hela världens judar för att överföras till Palestina: två tredjedelar av närmare 100 miljoner dollar som under perioden 1940—46 donerades till Palestinas nybyggnad av Amerikas judar indrogs inom sterlingpoolen tillsammans med de 70 miljoner dollar som Palestinas export hade inbringat under samma tid. Poolens dollarkvoter fördelades sedan inom sterlingblocket, varvid de arabiska medlemmarnas andelar väsentligt kom att

överstiga de kvoter som arabstaternas egen export borde ha berättigat dem till.

Trots svårigheterna att disponera över dollarreserven för inköp av amerikanska varor var dock amerikanska bilar och nylonstrumpor ingen ovanlighet i Palestina: de köptes av palestinensare jämte amerikanska reservoarpenner och andra varor genom Transjordanien, som inte var avskuret från amerikansk import och vars arabiska företagare kunde som mellanhänder göra sig anseliga profiter på denna handel.

Flera arabstater proklamerade 1945 bojkott av Palestinas judiska varor. Under närmast föregående år hade Palestina, den enda av Mellersta Österns stater som inte var självförsörjande med livsmedel, från grannländerna importerat varor (utom olja) för 4.237.000 pund mera, än Palestina under samma år sålde av sin produktion till dessa stater. Under bojkottens första år tvingades Palestina, underkastat Englands ekonomiska kontroll, att fortsätta sin import från arabstaterna till priser som bestämdes av säljaren, varvid Palestinas importöverskott steg till 7.334.000 pund, en nettoökning för arabstaterna med c:a 3.100.000 pund. Samtidigt tillgodogjorde sig de bojkotterande staterna nyssnämnda dollarkvoter, som hade undandragits Palestina. Englands senkomna deklarationer emot bojkotten kunde under sådana omständigheter knappats rubba arabernas övertygelse att starka engelska krafter fortsatte att verka för dem.

Bilden av medveten obstruktion mot den judiska ansträngningen att organisera en stabil ekonomisk

bas förefaller tydlig. För sionisterna innebar den en tragisk paradox: just de landvinningar som man hade begärt av dem som bevis för hållbarheten hos deras sak, verkade nu som anledning till åtgärder emot dem.

Efter upprepade försäkringar att Palestinas ekonomi skulle skyddas (Creech-Jones i januari: "England ämnar undvika allt som kan störa det normala ekonomiska livet i mandatlandet"), meddelade England den 22 febr. 1948 utan förvarning, utan att konsultera Palestinakommissionen eller Jewish Agency, sitt beslut att utestänga Palestina ur sterlingarean och blockera hela dess likvidreserv på 100 miljoner pund i engelska banker. Kort före den brådstörtade åtgärden, varigenom Palestina blev det enda landet utanför sterlingarean som fortfarande stod under direkt engelsk kontroll (ett unikt fall!), hade mandatregeringen fört överskottet ut ur landet. Stöten insattes under den växande konflikten, medan Palestinas ekonomi mobiliserades av försvarets krav.

Hela uppläggningsen av denna åtgärd, hänsynslösheten, plötsligheten, var ägnad att undergräva förtroendet för det palestinska pundet, väcka panik. En engelsk-judisk affärsman, som jag träffade under dessa dagar, omtalade att han nyss hade anlänt till Palestina för att varsko den judiska ledningen om det planerade steget, men att palestinensarna hade haft svårt att tro honom. Paniken uteblev emellertid, bankerna i Tel Aviv stängde under denna dag sina kassor för att hindra onödiga uttag, när bankerna åter öppnade var chocken över. Eng-

lands förklaring att uteslutningen tjänade Palestinas intressen betecknades som en cynisk lögn.

En tillfällighet gjorde att beslutet blev offentliggjort samma dag som engelska terrorister sprängde Ben Yehuda och sände ett femtiotal civila judar i döden.

*

Den arabiska oljan drev inte bara forna allierade från varandra, den öppnade sprickor av konkurrens, missunnsamhet och maktkamp även inom arabvärlden.

Mellersta Österns mäktigaste arabstat, Egypten, betraktade grannländernas goda affärer med den fattiges ögon, berett att engagera sig för varje kombination som kunde förskaffa det oljelösa Egypten en politiskt ledande ställning över de rika grannarna, en ledning som grannarna skulle finna det mycket svårt att sedan skaka av sig. I konsekvens med dessa strävanden hade Cairo valts som högsäte för Arabförbundet, the Arab League, en apparat för koordinering av de arabiska politiska målen, där de engelska imperialisternas intressen, som hade organiserat förbundet, och den egyptiska regeringens strävan tycktes finna många beröringspunkter. Från Cairo manövrerade brigadgeneral Clayton, engelska utrikesministeriets rådgivare på Mellersta Östern, den orientaliska intrigen vars aktörer var de arabiska potentaterna själva.

Vilka förhållanden mötte utanför Cairos fashionable utlänningskvarter och arabiska villor? Enligt en officiell statistik hade egyptiska polisen under

ett år hopsamlat 100.000 hemlösa barn på huvudstadens gator, nära 450.000 egyptier dog årligen av undernäring och ohälsa, genom vanvård skördade döden årligen över 100.000 nyfödda barn, förhärjande epidemier krävde bland den skyddslösa befolkningen enorma offer. En auktoritativ korrespondens till tidskriften *Great Britain and the East* meddelade nyligen att Egyptens ekonomiska ställning undergick en ständig försämring, landet förmådde inte längre uppbåda valuta för att betala sin import, var oförmöget att producera för utlandet begärliga exportvaror, brottades med växande levnadskostnader och växande befolkning, vars misstämningar över pashornas exploatering och egocentriska kortsynthet ställde regimen inför en hotfull framtid. Försök från framstegsvänliga ledares sida att avkräva parlamentet sociala reformer tillbakavisades av den egyptiska reaktionen med anklagelser för kommunism, polisvälde rådde.

Sådana förhållanden utgör den klassiska miljön för ultranationalism och fascism, när den gungande regimen försöker mätta proletariatet med högljudda utrikespolitiska krav — på engelsmännens Sudan, på judarnas Palestina, — sådan var situationen när egyptiska bombplan sändes att terrorisera den fredliga befolkningen i Tel Aviv. Rapporter från Palestina om imaginära egyptiska segrar, erövring av Hebron, erövring av Gaza, kunde under någon tid sysselsätta folkopinionen och döva de rykten som sade att stora kvantiteter koleravaccin under epidemin såldes på svarta marknaden, medan fellaher dog.

Det är endast fragment av en mycket komplicerad tavla. De karakteriserar flyktigt de spänningar och problem som gjorde sig gällande inom arabstaterna och bildade det avgörande skälet för deras huvudlösa kampanj mot Förenta nationernas resolution om Palestina och mot en handfull sionister som kom till Palestina för att kolonisera öknen.

Arabvärlden är verkligen en hel värld, en fascinerande, egenartad och sammansatt värld, befolkad av fyrtio miljoner människor, vilka under andra förhållanden kunde ha utgjort en stor militär och politisk kraft, men inte var det. Om arabvärldens motstånd mot Palestinas delning hade varit spontant, som krigsaktivisternas propaganda gjorde gällande, skulle Palestinas knappt 700.000 judar inte ha haft någon chans att hävda sig mot denna massa. Men motståndet var inte spontant, och hade inga utsikter att engagera ens en större del av arabstaternas folk, hur mycket immamerna än ropade om det heliga kriget. Andra gryende krafter var verksamma bland arabfolkens djupa skikt, och dessa krafter vände sin front mot dem som önskade kriget.

Den populärdebatt som blossade upp kring Palestinakrisen använde om sionisternas motståndare den summariska beteckningen "araber". En sådan generalisering leder slutsatserna galet, den är lika artificiell som beteckningen "germaner" eller "katoliker" vore, om man därmed önskade framställa enhetligt uppträdande politiska grupper, med utgångspunkt endast från den rasmässiga eller religiösa enheten. Arabvärlden är ett konglomerat av

inbördes väsentligt olika och ofta rivaliserande krafter, sönderskiktade vertikalt på stater, nationaliteter, raser, rörelser, stammar, klaner, sekter, och horisontalt på samhällets sociala klasser, som historiskt befinner sig århundraden ifrån varandra och av historien föres fram på helt olika vägar.

Arabkriget mot Israel var krigsaktivisternas krig, den reaktionära feodalismens självförsvar mot historiens orubbliga gång, karriärmännens försök att via det patriotiska krigets artificiella bro klättra vidare: arabvärlden låg bakom dessa piruetterade ledare som en gigantisk amorf massa, förslöad av fattigdom och hopplöshet, ännu magiskt attraherande för främlingen, ännu fascinerande genom sin romantiska tradition, genom fragmenten av gammal storhet och gamla drömmar, men utan kristalliserad vilja och utan mål.

"Inshallah! Om Gud vill skall det ske!"

För den överväldigande massan av den arabiska befolkningen utanför hovintrigens och stormännens trånga cirkel var Palestina endast ett begrepp, om det överhuvudtaget existerade för dem. När Englands emissarier under första världskriget diskuterade reorganisationen av det sönderfallande ottomanska imperiet blev Palestinafrågan aldrig berörd av någon av de arabiska parterna, och ingen representant för Palestinas araber deltog före 1917 i dessa förhandlingar. När Balfourdeklarationen proklamerades, höjdes inte ett ord till protest mot önskemålet att upplåta det begränsade området för sionistisk invandring. Vad som framställdes som en

allarabisk fara 1948, var ett quantité negligeable 1917.

När populärdebatten om Palestinakrisen använder uttrycket "araber", bortser man från detta faktum: att den stora massan av arabländernas befolkning fortfarande är stum, att den saknar egen stämma och medel att politiskt göra sig hörd, att de personer som för dess talan inte representerar dess känslor eller dess behov.

Vilka är dessa personer, som höjer det patriotiska krigets fanor?

Efter det nazistiska Tysklands sammanbrott, när allt som tidigare hade grupperat sig kring Hitler och hans globala erövrartåg flydde hals över huvud för att undgå att krossas av raset, arresterade franska trupper nära schweiziska gränsen en förnäm arab, som identifierades som Haj Amin el Husseini, forne stormuftin av Jerusalem, bekant för alla allierade staber som Hitlers främsta medhjälpare och verktyg på Orienten, organisatören av en arabisk femte kolonn mot de allierade. Många var de som kunde väntas resa kravet på rättvis vedergällning mot denne man. Muftin internerades av fransmännen i villasamhället Rambouillet, nära Paris, under polisvakt. Ett år senare flydde muftin från Rambouillet och några dagar senare meddelades att fången hade undkommit till arabländerna där han beretts asyl.

Hela eskapaden skulle ha förefallit mysteriös, om man inte räknade med att England och Frankrike, stater som stod närmast till att kräva en uppgörelse med denne man, betraktade hans flykt som

det lämpligaste sättet att avhända sig ett besvärligt vittne.

Muftin hade av konung Farouk mottagits som hedrad gäst, icke som krigsförbrytare på flykt, och Egyptens premiärminister, Sidky Pasha, fick kort därefter i uppdrag att meddela att muftin av egypterna betraktades som en politisk flykting och åtnjöt deras beskydd under åberopande av öknens lag. Från denna position återupptog muftin den fanatiska kampen mot sionismen, som löper som en blodig tråd genom hela hans karriär under mandatåren och under kriget.

Flera gemensamma drag existerar mellan Tysklands Adolf Hitler och Palestinas Haj Amin el Husseini, bland annat: båda uppträdde som fanatiska judehatare, båda hade använt judehatet som en sprängbräda till politisk makt. Vem var denne mufti av Jerusalem?

Ättling av en arabisk patricierfamilj, befryndad med Mohammed, sedan farfadern hade antagit sin hustrus släktnamn, Husseini, officersutbildad i turkisk krigstjänst, en explosiv personlighet, en hänsynslös politisk intrigör, skicklig folktalare och skribent, en demagog och lögnare, en karriärist som inte tvekade att gå över lik. Som anförare för en extremistisk arabisk falang lyckades Haj Amin, som efter det ottomanska imperiets fall hade trätt i den engelska förvaltningens tjänst, mycket snabbt svinga sig upp till en ledande position, halvhjärtat protegerad av engelsmännen vilkas proarabiska politik öppnade fältet för denne äventyrare, känd för sitt fanatiska främlingshat. Politisk ombytlighet och

öppet våld har varit hans ivrigt anlitade vapen, den korrupperade, jäsande arabvärlden hans miljö.

Första organiserade pogromen mot Jerusalems obehäpnade judar iscensattes av Haj Amin 1920 med en propagandakampanj som överflödade av Korancitat och demagogiska rop. Efter kravallerna flydde Haj Amin ur Palestina, dömdes av engelsmännen in contumaciam till tio års fängelse, benådades följande år, återvände, upphöjdes inom kort till mufti av Jerusalem, efter föregångarens död. När arabiska Moslem Council (muhammedanska rådet) upprättades 1922, besatte Haj Amin posten som dess president och vann därmed befogenhet att utnämna eller avskeda samtliga tjänstemän inom Palestinas muhammedanska institutioner, domare, predikare, lärare . . . Under de följande åren sopade han bort oppositionen från dessa poster, främst medlemmar av den konkurrerande arabsläkten Nashashibi och National Defence Party, av vilka en rad personer lönmördades eller tvingades att gå i landsflykt.

Muftins politiska handlag framträdde klart under arabkravallerna 1929, när hans propagandatjänst lät distribuera förfälskade fotografier av Omar-moskén, vilken påstods ha blivit ödelagd av judarna med syfte att uppföra ett judiskt tempel på arabernas heliga plats. (Haganah började organiseras på fastare grund under denna period och motståndet mot den uppviglade arabiska mobben blev mera kompakt än förut.)

Efter en sjuårsperiod av lugn organiserade muftin 1936 nya oroligheter som svepte härjande över hela

Palestina, där varken engelsmän eller judar gick trygga. Dessa upplopp utgjorde emellertid kanske främst ett försök att knäcka den arabiska oppositionen med ny mordterror: antalet arabiska offer för muftins band uppges under dessa oroligheter ha varit större än det sammanlagda antalet dödade engelsmän och judar. Enskilda palestinska araber och arabiska företag tvingades att förse upprorsrörelsen med pengar, fellaherna drevs till strid med våldshot, gerillaband anlände från Syrien och Irak . . . Engelska observatörer anade denna gång Hitlers hand bakom revolten, och en beslutsam motaktion insattes slutligen av mandatregeringen, som arresterade ett antal av muftins anhängare och efterspanade honom själv, dock förgäves. Muftin sökte tillfällig asyl undan förföljarna på Omarmoskéns heliga mark, flydde därefter förklädd till kusten, anlände över havet till Libanon. Oroligheterna fortsatte under tre år.

Efter Hitlers maktövertagande hade den orientalska bilden väsentligt förändrats. Arabiska extremister kunde numera erhålla stöd från de fascistiska makterna, Mussolini öppnade sin famn för Islam, nazistiska agenter uppenbarade sig i arabländerna, propagandakurser för araberna organiserades i Berlin och Rom, tyska riksmark och italienska lira kom i omlopp på de orientalska basarerna.

Efter Irakrevolten 1941, upplagd som en dolkstöt i ryggen på engelsmännens positioner kring oljeområdena, medan Rommels uppmarsch hotade från väster, inleddes en klappjakt över hela Mellanöstern för att uppspärra Haj Amin, som fort-

satte att gäcka sina förföljare. Det förmäldes att muftin under en period höll sig gömd på axelstaternas legationer i Teheran, sedan hans centrala roll i Irakrevolten blivit bevisad, men kort därefter försvann han även från Teheran under hemlighetsfulla former, ingen visste vart.

Nästa livstecken från Haj Amin var en officiell italiensk kommuniké, publicerad från Rom i oktober 1941: "Väl medveten om stormuftins känslor av beundran och vänskap för fascismen var Mussolini glad att välkomna den arabiske ledaren till Italien." Sejouren hos Mussolini blev emellertid inte lång, kort därefter meddelade Berlin: "Den arabiska frihetsrörelsens hjältemodiga ledare, stormuftin av Jerusalem, har ankommit till Tyskland, där han väntas kvarstanna en längre tid." I december 1941 kommenterade Berlin den roll som muftin väntades spela i nazismens krig: "Den arabiska frihetsrörelsen är förstklassigt organiserad och kommer att medverka till Storbritanniens fall." Jehads paroller, det muselmanska heliga krigets, började därefter regelbundet utsändas över axelstaternas radiosändare. Melodin var tvåfaldig: "Segra i Koranens heliga namn och för Islams ära! Döda judarna, rädda era själar!"

Allierat kontraspionage samlade under de följande åren många uppgifter om muftins nya aktivitet. En omfattande arabisk resning förbereddes i Mellersta Östern mot engelsmännen, mot amerikanerna, mot judarna. Muhammedanska Waffen SS organiserades av muftin med armbandroller: "Fritt Arabien". (Under en tid gjorde den tyska propa-

gandan ett ansenligt spektakel omkring dem, sedan kommenderades förbandet till östfronten och krossades där av ryssarna.) Grupper av orienttyskar och arabiska agenter upprättade en underrättelsetjänst från Syrien, Palestina, Irak, Egypten, hemliga radiosändare påträffades i apelsinplantagerna, informationskanaler leddes över Alexandrette, via syrisk-turkiska gränsen, hundratals ton av propagandamaterial smugglades in till arabstaterna.

Åtskilligt av muftins verksamhet kan av den objektive bedömaren tolkas som handlingar av en arabisk nationalist, en patriotisk konspiratör som accepterar samarbete med en stormakt för att störta en annans välde: men inte allt. Samspelet med Hitler kunde vid en nazistisk seger ha renderat muftin posten som en orientalisk gauleiter, men inte befria Palestina från främlingsvälde, hans fanatiska antisemitism reducerade honom till en arabisk quisling.

Sådana komprometterande fakta förklarar kanske, jämte Montgomerys segrar i öknen, varför muftins försök att uppbåda arabvärlden till strid inte ledde till framgång, liksom han senare misslyckades att åstadkomma arabisk resning i Tunis, Alger, Marocko. Den arabiska befolkningen önskade inte engelsmännen, men den hade inte heller önskat turkarna, önskade inte nu en tysk kolonisation. Muftins radioappeller under de senare krigsåren präglades av desperation:

"Araberna måste vara beredda att följa förfädernas exempel, att offra sina liv!"

Under motgångens år dominerar det hämningslösa judehatet allt vad Haj Amin företar sig. Hans

samarbete med de nazistiska ledare som organiserade masslikvideringen av judar under världskrigets senare hälft framgår av många uppgifter som hämtades från de tyska arkiven, några bedömare nämner muftin som den ivrigaste pådrivande kraften bakom dessa industrialiserade massakrer, den person inom Hitlers krets som ivrigast pläderade för likvidering av alla europeiska judar. Muftins engagemang för massmorden framgår av ett yttrande av SS-generalen Eichmann (Palestina-tysk från Saronakolonin), kommenderande SS-officer inom Gestapos judiska sektion sedan 1936, gaskamrarnas organisatör.

"Vi är muftins personliga vänner. Vi har försäkrat honom att inga europiska judar skall invandra till Palestina."

Maurice Pearlman omnämner i sin utredning av muftins verksamhet under krigsåren särskilt ett radioanförande av muftin den 21 september 1944, under massexekutionernas blodigaste tid, när den verkliga omfattningen av dessa mord ännu var okänd för världen: "Skulle ni inte vara i stånd, o araber, att bekämpa världsjudendomen vars antal inte överstiger 11 miljoner!" Judarnas totala antal före kriget var 17 miljoner. Muftins yttrande var förbryllande, man antog att det berodde på en felsägning. Först senare framkom att muftins uppgift var exakt, att han 1944 visste, vad endast Hitler, Himmler, Eichmann visste då: att över fem miljoner judar redan hade likviderats i de nazistiska dödslägren. Muftins fanatiska inställning lyser också igenom i en rad brev till myndigheter, vilka

han uppmanar att förhindra att europeiska judar kommer till Palestina, att hellre överföra dem till Polen (judendomens galgbacke) där judarna inte kunde "orsaka någon olycka".

Nazismen störtades av de allierade arméerna, muftin arresterades under flykt av fransmännen, internerades vid Paris. Men under det den stora räfsten mot krigsförbrytarna inleddes, var muftin fortfarande en arabledare, som stormakterna riskerade att bränna fingrarna på. Upprörda röster i engelska parlamentet fordrade att England skulle begära muftins utlämnande för att ställa honom inför domstol som krigsförbrytare, som förrädare mot Palestinaregeringen i vars tjänst han hade stått. Regeringens svar på dessa framställningar var undvikande, diffusa, ledde inte till någonting. Haj Amin försvann från den bevakade villan utanför Paris medan alla höll för ögonen och räknade till hundra. Han återvände till arabvärlden, med allt sitt hat.

*

En hemlig rapport som offentliggjordes från judisk sida i mitten av mars 1948 uppgav att ett sammanträde hade ägt rum i Damaskus mellan brigadgeneral Clayton och representanter för arabstaterna, varvid Clayton hade framfört förslag angående en uppdelning av Palestina mellan dess grannar efter ett judiskt militärt nederlag. Trots rapportens konfidentiella karaktär fanns det ingenting hos den som var ägnat att väcka bedömarens tvivel på dess äkthet, tvärtom syntes den väl

överensstämma med den faktiska utveckling som dagligen kunde iakttas under denna tid.

Claytons rekommendationer avsåg en uppdelning av Palestinas norra område, Galileen, mellan Libanon och Syrien, anslutning av den centrala arean jämte Haifa till Transjordanien, överlåtelse av den södra kustzonen med Jaffa till Egypten. Jerusalem skulle kvarstå som en internationell zon, ett judiskt autonomt område skulle bildas längs kusten mellan Haifa och Tel Aviv. Rapporten angav den föreslagna gränsdragningen tämligen detaljerat. Om brigadgeneral Clayton förutsåg det judiska försvarets kollaps inför det förestående arabiska angreppet var denna uppdelning ungefär vad engelsmännen kunde önska sig: Palestina skulle upphöra att existera och därmed också hela problemet om dess framtid, fortsatt judisk expansion skulle effektivt spärras, Transjordanien skulle erhålla en lejonpart, stormuftin skulle försvinna genom en fallucka, sedan engelsmännen hade fått nog av hans aktivitet, de arabiska nationalisternas hunger skulle mättas med nya områden.

Förslaget framfördes i anslutning till den pågående diskussionen om en förenad försvarsledning för Mellersta Österns stater, med kontrollen samlad i engelsk hand.

Bakgrunden till denna försvarsplan var arabstaternas växande nationalism, som alltmera högljutt fordrade fullständig frigörelse från den engelska kontrollen. Englands försvagning efter andra världskriget utgjorde en gynnsam jordmån för sådana krav. Därmed steg också priset för fortsatt

engelsk kontroll allt högre, det var tvivelaktigt om politiskt inflytande överhuvud taget kunde köpas längre. England hade inte heller mycket att erbjuda. Med så mycket hänsynslösare hasard fortsatte Englands ansträngningar att konsolidera den vacklande ställningen.

Hela situationen verkade paradoxal: Englands intressen kolliderade smärtsamt med den arabiska nationalismen som England själv under årtionden hade protegerat och tolererat som instrument mot konkurrerande makter, som spärr mot inre revolutionära krafter bland araberna, som uttryck för en oundviklig arabisk självhävdelse. Troget lord Milners principer om "vänskap med oss allena" hade England framträtt som det arabiska oberoendets arkitekt med förhoppningen att som motpres- tation vinna arabernas stöd. Detta engagemang, som strävade att balansera utvecklingen inom den arabiska zonen med Englands strategiska behov, framstod med tiden allt mera som felspekulation, den väntade återbäringen uteblev, tvärtom: det nationalistiska instrumentet återvände som en bumerang och hotade att träffa imperialisterna för pannan.

Redan under krigsåren hade England sett otvetydliga prov på hur spröd den arabiska konstruktionen var, hur snabbt vänskapen förflyktigades så snart Englands reella makt avtog, vilka engagemang de arabiska nationalisterna var beredda på för att avbörd sig det engelska väldet. Efter kriget fortsatte arabstaternas anti-engelska utfall.

Drar man den sannolika konsekvensen av dessa historiska rörelser kan man föreställa sig ett läge,

när Englands omsorgsfullt utbyggda orientaliska basering störta ihop. En engelsk evakuering från Mellersta Östern (militär och politisk) skulle på ett för England nära nog katastrofalt sätt blottställa viktiga strategiska zoner: Suezkanalen, de orientaliska oljefälten, rörledningarna, hamnarna. De engelska demokratiska krafternas anspråk på en revision av imperiepolitiken med eftergifter åt lokala nationalistiska krav synes under sådana förhållanden ha små chanser att hävda sig mot det konservativa militära tänkandet, som avvisar möjligheten av en likvidering av orientaliska baser.

Om evakueringen måste ske, återstår för England en enda effektiv förankring här (utom Cypern, som Grekland enträget gör anspråk på), endast en fastlandsbas, nämligen Transjordanien, vars hela apparat befinner sig så fast i engelsk hand att en transjordansk separatism knappast är tänkbar. En blick på kartan avslöjar emellertid Transjordaniens svaghet som brittisk bas: Abdullahs land utgör en inlandszon, utan kust, ett förhållande som det synes angeläget för sjömakten England att söka rubba. Det är sannolikt att engelska imperialister redan tidigt räknade med det nationalistiska hotet och genom Palestinas klyvning 1922 sökte gardera sig mot den judiska separatismen, som med stöd av Balfourlöftet kunde göra anspråk på hela detta område: Transjordanien upprättades av England som en pseudosuverän stat, blockerad mot sionistisk kolonisation, säkrades som en engelsk reträttzon, varifrån England, om utvecklingen fordrade det, kunde försöka en återerövring av kustlandet.

Englands chockerande hållning under den palestinska krisen utgjorde en konsekvens av denna politik och kulminerade i det misslyckade försöket att krossa Israel med arabisk vapenmakt. Efter medlingsplanens förslag att frånrycka judarna Negev och överlämna området till "araberna" (vilka araber?) följde omedelbart Englands enträgna rekommendation att ansluta Negev till Transjordanien; att äventyra Englands prestige och internationella goodwill för några kvadratmil öken synes vara dålig återbäring, hela aspirationen hade tydligen endast ett mål: den palestinska kusten. (Sådana kombinationer gjorde att Bernadotte, hur uppriktigt hans uppsåt än var, av judiska extremister kom att framställas som ett instrument för engelska intressen.) Det är blott en palestinsk paradox, en av de många, att England som vid novemberdebatten om delningen förklarade att det ämnade godkänna och stöda endast en för båda parterna antaglig plan, senare ivrigt pläderade för en lösning (medlingsplanen) som uppenbarligen var oantaglig för den judiska parten.

Jämsides med ansträngningen att effektivt säkra palestinska baser pågick en annan, mera omfattande aktivitet som strävade att befästa det vacklande engelska inflytandet över Mellersta Österns stater och att reorganisera dem under engelskt tak. Bland de alternativ som prövades under den period som omedelbart föregick Palestinas kris framträdde särskilt en förenad försvarsledning för de arabiska staterna, ett allianssystem under engelskt tak. Det var tydligt att ett sådant projekt, ännu mindre den

omtalade storsyriska planen (försöket att placera Abdullah i spetsen för ett arabiskt imperium) inte kunde förverkligas utan att den arabiska nationalismens motstånd avleddes eller bröts ned, utan att de spänningar mildrades som rådde mellan de arabiska staterna inbördes.

Medan allianssystemet planlades visade de arabiska tongivande kretsarna en växande irritation gentemot England, reagerade ömtåligt för varje framställning från engelsk sida, såg misstänksamt på Abdullah, strödde otidigheter över engelska emissarier, talade oförblommerat om engelsk imperialism och dess hot mot de arabiska staternas oberoende. En atmosfär av misstroende och avoghet mötte de engelska ansträngningarna, en kompakt nationalistisk tendens, som inte dröjde att manifesteras sig brutalt och plötsligt redan vid första försöket från Englands sida att beträda paktpolitikens väg.

Irak hade i slutet av 1947 fått en ny regering som visade sig mindre avogt stämd gentemot en engelsk pakt. Den irakiske premiärministern, Saleh Jabr, förde förhandlingarna till ett gynnsamt slut: England skulle erhålla rätt att anlägga flygbaser och hålla trupper på irakiskt område, utrusta och träna den irakiska armén, etc. England fäste stort avseende vid detta fördrag, det var en spelöppning på arabvärlden, alliansplanens första steg. Ernest Bevin hade nyss yttrat: "Vår överenskommelse med Irak är ett mönsterstycke som kommer att användas som förebild för andra försvarspakter mellan oss och de arabiska staterna." Dokumentet låg

färdigt för underskrift, när oroligheterna utbröt i Bagdad, andra hälften av januari 1948.

Skaror av nationalistiska demonstranter samlades på Bagdads gator, många irakiska studenter var bland dem. Massorna tågade mot regeringskvartieren under upphetsade rop på "fullständigt oberoende och verklig suveränitet", försökte anställa upplopp framför engelska beskickningen, drabbade samman med polisen. Ett tiotal demonstranter dödades av polisens skott under ett tidigt skede av kravallerna, men när oroligheterna fortsatte med växande styrka inställde ordningsmakten sina aktioner och betraktade liknöjt hur den engelskvänliga regimen politik trampades sönder av folkhopen. Läget blev ohållbart, efter tre dagar förklarade regenten Abdul Illah, ställd inför denna våg av nationalism:

"Om fördraget åsidosätter nationella aspirationer och rättigheter, och sålunda inte kan betraktas som ett verksamt redskap för engelsk-irakisk vänskap, försäkrar vi Iraks befolkning att någon sådan pakt inte kommer att ratificeras av oss."

Saleh Jabr måste brådstörtat lämna sin post och återvända inte till hemlandet, nationalisterna segrade, regimen sprängdes. Den engelska hemmaopinionens förtroende för de informationer som lämnades den av kolonialtjänstens byråer blev allvarligt rubbad, imperiets söner betraktade med oförställd förvåning denna manifestation av ovilja. Verkningarna av den ödelagda pakten sträckte sig långt utanför Iraks gränser, arabiska förhandlare registrerade lyhört dess ekon.

De arabiska statschefer som England hoppades på blev allt färre. Efter bakslaget i Irak förklarade Bevin: "Emir Geisal av Saudi-Arabien väntas anlända hit i början av nästa månad, och vi skall då ha ett samtal med honom." Men emiren stannade hemma i Yedda, vis av åsynen av den irakiske premiärministerns häftiga fall.

Den kommunistiska faran lämnades inte oprövad som övertalningsmedel för en engelskvänlig arabisk politik, för organisation av en cordon sanitaire mot norr: det nazistiska Tyskland hade haft en viss dragningskraft på arabiska politiker av muftins typ, det bolsjevikiska Ryssland hade absolut ingen, möjligheten av en kommunistisk resning gav araberna gåshud. Under förhandlingarna om den engelsk-irakiska pakten förklarade Saleh Jabr, enligt arab-tidningen *Akhbar al-Yom*, att hemliga dokument hade kommit i dagen angående sovjetryska planer att under 1948 överfalla Grekland och Turkiet, Mellersta Östern och Västeuropa. Det alarmerande ryktet räddade inte Saleh Jabr och den irakiska pakten. Vilka argument återstod sedan för den engelska orientpolitiken under dess ansträngningar att värna sina strategiska baser?

Det internationella beslutet om Palestinas delning och upprättandet av en oberoende judisk stat tillkom under detta skede, när England var i trängande behov av en ny faktor i stånd att kanalisera arabisk chauvinism från engelska planer, ett främmande objekt att koncentrera den arabiska arrogansen på. Vilka verkningar detta beslut hade på arabvärlden behöver inte upprepas här, de utgjorde

under 1948 ett av huvudämnena för den internationella diskussionen, de utgör ämnet för denna bok. Den judiska staten lyckades åstadkomma vad den engelska utrikespolitiken flerfaldigt hade misslyckats med: att åter samla arabstaterna på gemensam front, tränga motsättningarna undan, förena.

Israel spelades ut åt den arabiska nationalismen som en konstruerad fara, som en judepogrom i stor skala. En sådan manipulation bar de traditionella kännetecken som pogromen har: ett närliggande angreppsmål erbjöds åt de revolthungriga arabiska krafterna, en svagt försvarad minoritet åt chauvinisterna att tömma sitt främlingshat på, ett prisgivet område som skulle sönderstyckas efter segern och stoppas i arabiska munnar, som ropade anti-engelska paroller, och tysta dem under en kritisk tid. På samma sätt mobiliserade nazisterna den tyska våndan mot judarna, för att under pogromerna hamra ihop den till ett imperialistiskt verktyg, på samma sätt utlämnade den tsaristiska ryska regimen eländiga judiska liv och judiskt bohag åt den upphetsade mobben, som under pogromen också slog in skallarna på revolutionära arbetare och studenter, medan polisen teg.

Under oroligheterna i Irak, när Bevin-fördraget sprängdes av nationalistiska hopar, sökte några propagandister manövrera den chauvinistiska lidelsen bort från regeringens pakt: medan demonstrationerna samlades mot engelska beskickningen, spreds oroande rykten att några Bagdad-judar hade kastat granater mot massan. Den lokala provokationen

misslyckades, men Palestina återstod; man förlorade ingen tid.

Arabförbundets sjunde reguljära session öppnades i Cairo den 7 februari, några veckor efter oroligheterna i Irak. Samtliga arabiska stater var företrädde: Egypten, Transjordanien, Syrien, Irak, Saudi-Arabien, Libanon, Yemen. Från Palestina anlände Emile Ghouri, stormuftin deltog konsultativt. Claytons skapelse, The Arab League, fungerade samlat.

Huvudämnet för förhandlingarna var Palestina: övergången från gerillakrig till organiserad arabisk offensiv mot judarna.

*

Antalet utompalestinska araber som var engagerade i den blodiga kampanjen mot judarnas stat uppskattades av officiella rapporter i mitten på mars till omkring 5.000 beväpnade män. Dessa var nästan uteslutande iraker och syrier, några mindre grupper utgjordes av egyptiska volontärer. Omkring 2.500 palestinska araber hade sedan början av december överförts till syriska träningsläger för militär utbildning och hade därefter i mindre kontingenter återvänt till Palestina för att insättas huvudsakligen som vägvisare åt de främmande förbanden. Oräknat de grupper av byaraber som emellanåt deltog i lokala sammanstötningar men inte bildade några militära enheter kunde den opererande arabstyrkan i oroslinjen uppskattas till högst 8.000 soldater.

Denna arabiska befrielsearmé, som den kallade

sig, utgjorde inte någon överväldigande krigsmakt men var likväl farlig eftersom den opererade från en inre cirkel och kunde insätta samlade angrepp mot judiska transporter och isolerade kolonier. De välorganiserade judiska stridskrafterna skulle ha kunnat utan svårighet rensa upp särskilt utsatta områden och rycka initiativet ur arabernas händer, under förutsättning att judarna hade kunnat operera fritt och förfoga över sin beväpning utan risk att stoppas av mandatmaktens trupper, som fortsatte att upprätthålla en spöklik patrullering utan att blanda sig i striderna men också utan att tillåta någon avgörande insats. Kriget i Palestina var fortfarande ett halvkrig under poliskontroll, och risken att invecklas i huvudlösa bataljer med engelsmännen avhöll judarna från att besvara arabernas växande angrepp med försvarets hela kraft.

De arabiska kårerna var utrustade dels med moderna vapen av utländsk tillverkning, dels äldre vapentyper som hade övertagits från egyptiska förråd, samt en del tysk materiel som hade kvarlämnats efter Rommel-arméns sammanbrott i öknen och överlåtits åt Egypten, varifrån vapnen hade sänts vidare till Palestina för det arabiska kriget. (På gatorna i Tel Aviv hördes ibland det rasande smattet från en Spandau-automat som sköt mot de judiska värnen från Jaffa.) Vapen av amerikansk tillverkning hade överförts till gerillabanden på olika vägar, oftast genom arabiska uppköpare i Saudi-Arabien och Iran, engelska vapen kom från Palestinaarméns lager (givna eller stulna), från arabiska legionens förråd, från Irak. Franska va-

pen anlände från Syrien och Libanon, dels rester av Vichyfranska förråd, dels nya fabrikat som dessa stater hade inköpt i Frankrike. Belgiska och andra vapen anskaffades av arabiska delegationer som genomreste Europa i detta syfte.

Medan det judiska försvaret fortfarande måste förses med hemgjorda automatgevär från Haganahs hemliga verkstäder, hämmat av utländska vapenembargon och den engelska blockaden längs kusten, drog araberna uppenbarligen all nytta av sina möjligheter att öppet anskaffa vapen var det passade dem, att öppet transportera sändningarna till Palestinas grannstater, sända dem med nya volontärkårer in över gränserna. Bland den arabiska beväpningen märktes numera också fältartilleri av tämligen grov kaliber, men kanonerna sparades ännu.

De arabiska förbanden kommenderades och tränades av utländska officerare, vilkas antal under mars uppskattades till 250, bland dem ett sextiotal nyanlända egypter med halvårspermission från armén. Dessa befälskadrer kunde utan svårighet kompletteras genom nya permissioner från grannstaternas reguljära arméer.

Högsta befälet över arabstyrkorna låg redan vid denna tidpunkt i Arabförbundets händer, närmast hos dess militärkommission med högkvarter i Beirut. Därmed föreföll den forne stormuftin ha blivit utflankerad av sina arabiska vänner. Om arabstaterna räknade med att uppdelat Palestina mellan sig, var stormuftins roll slutspelad som palestinsk ledare. Det var troligt att engelsmännen

sökte begränsa den äventyrliga intrigörens möjligheter, eliminera honom som hänsynslös konkurrent till hashemiten Abdullah; denne hade också upprepade gånger med tydlig förnöjelse uttalat sin åsikt att familjen Husseini och Arabiska Exekutiven inte var representativa för Palestinas araber. Det utesluter inte att muftin hölls i reserv mot oväntade kombinationer från Abdullahs sida, som prövad organisatör av det spontana kriget. Hans synliga roll var emellertid begränsad till distribution av vapen, han uppehöll sig ömsom i Cairo, ömsom i Beirut.

Efter att ha rört upp de första oroligheterna i Palestina efter delningsbeslutet måste muftin acceptera att överbefälet för hela Palestina lämnades till den syriske generalen Safwat Pasha, medan libanesen Fawsi el Kawukji tog kommando över "befrielsearmén". Muftins direkta inflytande inskränktes till själva Jerusalem, där arabiska exekutiven fortfarande stödde sin forne ledare och där befälet fördes av hans kusin, Abdul Kader Husseini, upprorsledare i Hebronbergen under revolten 1936, efterlyst av regeringen, liksom muftin tyskarnas gäst under krigsåren. Ännu en Palestina-arab, Hassan Salameh, ledde arabförbanden längs Jerusalemvägen.

Den 8 april dödades Abdul Kader under en arabisk motattack mot Castelbyn nära Jerusalem, en nyckelställning där Haganah hade förskansat sig sedan fem dagar efter att ha brutit den arabiska vägsparren, och därmed försvann den ende Husseiniten från Palestinas stab. Tre dagar tidigare hade

Hassan Salamehs högkvarter i Bir Salim sprängts under strid av Haganah, samtidigt som 40 tungt lastade pansartruckar bröt igenom på väg till Jerusalem med livsmedel.

På sydfronten figurerade egyptern Mahmud Labib, en framstående medlem av Muselmanska Broderskapet, vars närvaro vid den palestinska fronten kunde betraktas som en yttring av den sionistiska statens roll som avledare för antiengelska rörelser bland araberna. Broderskapet var en egyptisk militärorganisation av halvfascistisk färg, dess pressorgan, *Al Ikhwan al Mouslimoun*, hade nyss bedrivit en vapenskramlande kampanj mot det engelska väldet, ropat högt:

"O Egyptens män och kvinnor! Undervisa era barn från deras tidigaste år att hata, avsky och förbanna det engelska imperiet, på samma sätt som engelska föräldrar lär sin avkomma att älska och vårda imperiet. Sörj för att engelsmännen här möter hjärtan som hatar dem, tungor som förbannar dem, händer som dödar dem . . .!"

Det egyptiska broderskapet var numera sysselsatt med att hata, förbanna och mörda judarna, engelsmännen kunde dra andan.

De palestinska araberna intog en underlig mellanställning under krisen. Från deras områden kom rapporter om gerillaarméns terror. Arabiska samhällen hade erhållit order från Fawsi el Kawukji att öppna sina portar för befrielsearmén och respektera dess åtgärder, byarnas mukhtarer varnades att de personligen skulle bära ansvaret om befolkningen gjorde motstånd mot gerillatrupperna, beordra-

des att inte tolerera några propagandister inom sina led. Vilka propagandister? Medlemmar av den arabiska organisationen mot antijudisk verksamhet hade vid en sammankomst kort före nyåret appellerat till "Araber, Palestinas söner" att inte låta krigsaktivisterna provocera dem till våld, hade förklarat: "Den judiska staten har upprättats, det är ett fullbordat faktum." Sådana röster hade förstummats, tystnat. Den arabiska oppositionen hade emot sig beväpnade band. Det var inte mycket den kunde göra.

Men oppositionen existerade fortfarande. Den fortsatte att upprätthålla kontakten med judiska vänner, informationer strömmade över till det judiska lägret. Judiska arbetarpartier hade nyligen vid en högtid riktat en hälsning till de arabiska grupper som motstod krigsaktivisternas tryck. En arbetarledare i Tel Aviv berättade att en arabisk vän dagligen ringde upp honom från Jaffa, utan att säga sitt namn, endast för att försäkra sig om att vännen mådde bra. Andra tecken på solidaritet lämnades på liknande sätt.

Man diskuterade ofta i judiska kretsar förhållandet till de arabiska grannarna men fann ingen synes. Enskilda araber kunde visa sig som utomordentliga vänner, på liv och död, judiska tjänster hade besvarats med frikostiga gengåvor. Men samma araber kunde sända sina söner att strida, och om den judiske vännen kom i tillfälle att fråga dem varför de gjorde det, svarade araberna: "Men de strider inte mot dig!" Oförmågan till grupptänkande, uppväxten i en miljö av traditionell korruption

och moraliskt armod, gjorde araberna under krisförhållanden till en osäker part. Judiska observatörer anklagade ibland sig själva för överdriven "don-QUIJOTISM", för överdriven iver att uppträda som missionärer på det sociala planet, för revolutionärt handlag, medan den orientaliska traditionen hade krävt varsamhet, eller beklagade att inte åtskilligt mera hade uträttats för att sammanföra araberna och judarna, organisera samarbete, knyta ihop intressen. Det realistiska svaret tycktes vara att grannförhållandet ännu var ungt, att mycket större problem hade tagit sionisternas krafter i anspråk, att sammanjämkning av miljön krävde tid.

Den arabiska fredsviljan byggde på osäker grund, levde ett tynande liv bakom stängda fönsterluckor. De främmande krigarna red på palestinsarnas rygg, upphävde självsvåldigt engelska domstolarnas rätt att döma araberna (den förevändning om mandatets död som hade lanserats vid rättegången mot de syriskarna användes som motivering även här), avkunnade och verkställde dödsdomar för befolkningens vägran att lyda de främmandes order, straffade med döden hänvändelser till engelska myndigheter. Distriktsdomstolen för Nablus-Tulkarm hade sedan två månader inte haft ett enda mål, polisdomstolen i Jaffa var ur funktion. Vapnens diktatur behärskade arabiska samhällen, gerillan proklamerade egna skatter, araberna flydde. Någon arabisk regering för Palestinas östliga zoner var det inte längre tal om. Den gamla ordningen smulades sönder, utan att det skapades någon ny.

En rapport från Irguns informationstjänst meddelade under senare hälften av mars att ett 100-tal tyska SS-officerare vid denna tidpunkt befann sig hos den arabiska gerillakåren. Flertalet av tyskarna hade anlänt från Egypten, flydda krigsfångar från de engelska lägren, en grupp av dem hade nyligen förts i land vid Athlit nära Haifa. Vid den arabiska staben hade ett rådgivande organ upprättats bestående av åtta tyskar, tre polacker och två turkar.

Nyheten att europeiska officerare, framför allt nazistiska flyktingar, värvades av araberna för det palestinska kriget var redan allmänt bekant i Palestina, rapporten meddelade sin uppgift under rutinemässiga former, fragment av en utveckling som satte en karakteristisk färg på den arabiska befrielsekriget. Orienten tycktes utöva stor dragningskraft på den europeiska fascismens spillror, mänskliga rester från det förlorade kriget, hemlösa element som undvek upprepningen hemma, folk som sökte sig vart som helst där det fanns pengar, där ingen granskade deras papper, där man kunde leva ännu en tid under former som man kände, som man hade fostrats till.

De förrymda tyska nazisterna utgjorde sannolikt en majoritet bland utlänningarna hos den arabiska kåren, men de var inte de enda: med dem var polska officerare, som hade kommit på drift efter den beryktade Anders-arméns upplösning, som accepterade den arabiska tjänsten av desperation, för pengar, eller bara därför att de inte hade någon annanstans att ta vägen; andra utlänningar var jugoslaviska tjetniker, bosniska muhammedaner,

kaukasiska Waffen SS som hade överlevt muftins nazistiska eskapad, Vlassov-arméns överlöpare som hade undgått att överlämnas till ryssarna, desperados från de levantinska hamnarna som drogs till det palestinska krigsäventyret som flugor till ett ljus. Från Rom rapporterade judiska observatörer fortsatt värvning av demobiliserade soldater från IRO:s flyktingläger till arabernas front. (En person som stod nära denna värvningskampanj bekräftade senare uppgifterna för mig.) Att erhålla exakta informationer om denna aktivitet hos Hagannah var svårt så länge den militära kampanjen pågick, endast den generella tendensen kunde fastställas med ledning av fragmentariska informationer och upplysningar i andra hand.

Bland de fåtaliga utländska journalisterna som under sommarkriget lyckades på omvägar etablera kontakt med "befrielsearmén" och uppnå den arabiska fronten, uppskattades antalet tyska officerare hos araberna till två hundra. Det var fullfjädrade nazister som gjorde gällande att utvecklingen hade givit Hitler rätt och att de hade kommit för att fortsätta att slå ihjäl judar. De uppträdde självmedvetet, som hemma hos sig. En journalist omtalade att han kände sig tryggast när arabkrigarna tog honom för en tysk: den enda nationalitet som araberna hade fullt förtroende för.

Hos judarna räknade man under våren realistiskt med de främmande officerarnas insats, bedömde deras möjligheter att inverka på den arabiska krigsföringen, fungera som artilleriets eldledare och sprängtekniker, kommendera operativa grupper,

organisera produktion av minor, träna arabkrigarna i bruket av moderna vapen, etc. Det var bekant att en arabisk spionericentral hade upprättats av tyskar vid årsskiftet, att telefonavlyssning fungerade, att tyska experter i arabiska staber studerade judisk taktik; många namn var kända.

Det samarbete som under krigsåren hade rått mellan arabiska revoltledare och tyska nazister upplevde under dessa månader en renässans på arabisk mark, inte endast i muftins person: husseiniten Abdul Kader, Hassan Salameh, egypterna Ahmed Hussei, Azzis el Mursia var några av dem som hade upprätthållit direkta förbindelser med tyskarna bakom Englands rygg; de opererade numera på palestinska fronter. Med dem samarbetade tyskarna Arnold Pittinger, stabsofficer hos Salameh, Hans Pittinger, Fritz Wanseltan, polske översten Andrej Kardomowic, och andra. En sprängämnesexpert, tysken Brüll, misstänktes med goda skäl att ha producerat de väldiga trotylladdningar som ödelade *Palestine Post* och Ben Yehuda. Över palestinska fronter hördes ibland om nätterna kommandon på tyska, reella ekon från en försvunnen tid.

Denna uppmarsch av desperados för vilka det palestinska kriget var ett självändamål underströk det förgiftade och osunda i hela denna atmosfär, som påtvingades judarna när de samlades för att hälsa förverkligandet av sin tvåtusenåriga dröm. Det skärpte uppmärksamheten till det yttersta och jagade fram förnimmelser av ensamhet och kyla. Staten var redan i krigstillstånd, men hela stats-

apparaten och utlänningsregistren befann sig fortfarande i brittiska händer, mandatmakten behöll ännu kontrollen.

Haganah hade vid årsskiftet för antijudisk verksamhet avrättat en folktysk polack och en tysk, båda försedda med arabiska exekutivens identitetsbevis. På nattkaféet Finks i Jerusalem fanns en stor kartongskiva, där många utländska journalister hade skrivit sina namn. Några av signaturerna var överstrukna, deras bärare var döda. Bland dessa var Stefan Arnold, den lokala polska informations-tjänstens chef under kriget: förre polske general-konsuln Witold Halanicki och Stefan Arnold hade för några veckor sedan påträffats döda utanför Jerusalem, båda hängda av Sterngruppen med anklagelse för spioneri. Nyligen hade kroppen av en nedskjuten okänd man hämtats i en trädgård i Tel Aviv.

Det existerade tyska verkstäder i Hebron där man sysslade med framställning av minor. Hela krigföringen från arabernas sida hade undergått tydliga förändringar, moderniserats, taktiken uppvisade ofta en omisskännligt tysk prägel: konter-attacker, dagstrider — araberna kämpade förut övervägande under mörker — taktiska operationer, gruppinsatser, skenmanövrer, vapnens behandling; man sade att gerillatruppernas stridssätt hade blivit mindre irreguljärt än förut, allt sådant rörde främmande handlag. Under de senaste veckorna hade araberna vid sina överfall på judiska kolonier och transporter börjat använda nya vapen, "tunn-bomber", sprängladdade oljefat som rullades utför

släntarna mot målet eller släpptes ned från passerande bilar. Vägfällor med elektriskt detonerade minor förekom allt oftare, judiska pansarbussar angreps med brännflaskor.

Men det var människorna bakom vapnen och meningslösheten hos deras engagemang som gav observatören en sådan beklämmande känsla av desperationen och bitterheten i judarnas kamp och satte den utpräglad fascistiska färgen på arabernas krig.

Rapporter från London meddelade att arabstaternas beskickningar eftersträvade att värva demobiliserade engelska soldater för Palestina. Uppgifterna dementerades några gånger från engelskt håll, omfattningen av denna verksamhet var svår att fastställa. Andra engelsmän stod emellertid redo på närmare håll: samma rapporter som omtalade närvaron av tyska nazister hos araberna berättade också om engelska desertörers aktivitet där.

Senare när den arabiska storoffensiven insattes mot Jerusalem synes åtskilliga engelska "volontärer" ha opererat på den palestinska fronten. Fullt vederhäftiga upplysningar ger vid handen att aktiva engelska stridsgrupper deltog i den kampanj som slog sönder de belägrade judarnas sista försvar i Gamla staden och förvandlade de historiska reliker till grushögar; deras verkliga roll kommer emellertid knappast någonsin att bli klar, liksom deras hållning gentemot de nazister som kämpade på samma front. Under upptaktens vårmånader var desertörernas antal ännu relativt ringa.

I början av mars omkom Abraham Cohen, en

medlem av Sterngruppen, under ett misslyckat försök att med en sprängladdad bil, förklädd till arab, tränga ända in i den arabiska staden Nablus och där spränga Kawukjis högkvarter i luften. Cohen åtföljdes av en arab och lyckades uppnå staden, men blev där troligen angiven av sin följeslagare och greps. Efter tio dagars förhandlingar, varvid Sterngruppen försökte återfå sin man i utbyte mot arabiska fångar, meddelades att Cohen var död.

Vid desarmeringen av Cohens vagn exploderade lasten och ett tiotal personer uppges ha omkommit. Bland de dödade var två brittiska polisdesertörer, Godfrey Harrison och George White, vilka sedan någon tid uppehöll sig hos araberna. (De brittiska myndigheterna betraktade olovlig frånvaro utöver 21 dagar som desertering; ett trettiotal sådana fall hade rapporterats sedan oktober, därav elva poliser; sex desertörer hade gripits.) Tre andra engelsmän, Akehurst, George Ross, Stephenson, anhölls av en brittisk armépatrull under ett arabiskt anfall mot kolonin Neve Jaacov, nära Jerusalem, där desertörerna deltog i anfallet med en stulen pansarbil utan skylt. När patrullen (efter två timmars strid) kom inom synhåll, försökte de undkomma i riktning mot den arabiska staden Ramallah, men förföljdes och greps.

En kommuniké från Sterngruppen angav några dagar senare Ross och White som delaktiga i sprängningen av Ben Yehuda. Båda männen hade försvunnit från sin tjänst några dagar före katastrofen. Ross nekade, White var död.

*

Slaget om Palestina, om den judiska staten, om framtiden, fortsatte med växande förbittring och växande strömmar av blod.

Den 13 april meddelade Palestinakommissionen i en rapport till Förenta nationerna att församlingens resolution om Palestinas delning inte kunde genomföras under rådande förhållanden. Kommissionens ställningstagande, som betydde delningsplanens fiasko, motiverades med "väpnat motstånd från såväl palestinska som främmande arabiska element, frånvaron av samarbete från mandatmakters sida, säkerhetsrådets oförmåga att utrusta kommissionen med nödvändigt väpnat stöd". Rapporten underströk emellertid att Palestinas delning de facto hade framskridit mycket långt genom decentralisering av förvaltningen och befolkningens klyvning på två skilda läger.

Samma dag brände araberna under sju timmars strid en judisk ambulanskonvoj på väg till Hadasah-sjukhuset på Mount Scopus inom Jerusalems område. Konvojens tio vagnar förde en skara läkare, sköterskor, patienter, universitetsfolk samt förråd till det stora lasarettet. Judarna förlorade 76 dödade och 21 sårade, bland de omkomna Hadassahs medicinske chef, dr Haim Yassky. Av vagnarna var flera försedda med lasarettets tecken. Anfallet med granatkastare och kulsprutor insattes från stormuftins hus, Karm el Mufti, inom det beryktade arabkvarteret Sheikh Jarrah, som konvojen måste passera på vägen mot Scopus. Polisen hade före avfärden förklarat att vägen var klar.

En överlevande läkare, som färdades med dr

Yassky i en pansarklädd ambulans, lämnade senare denna skildring av striden:

”Omkring 9.45 på förmiddagen körde ambulansen på en mina, hamnade i en vägfälla och förstörde motorn. Ambulansen var några meter bakom eskortvagnen och några meter framför två bussar, som också skadades. Vagnarna översållades med kulor, och 10.50 f. m. trängde de första kulorna in i ambulansen. Dr Yassky var den förste som blev sårad, några skärvor från en granat träffade honom i foten. Många hundra skott avlossades mot vagnarna, några från tunga vapen, och explosioner hördes helt nära.

I ambulansen befann sig de båda förarna, dr Yassky och hans hustru, en sårad patient på en bår, sjukhusets biträdande husmor, och ytterligare sex läkare.

Dr Yassky förblev hela tiden sittande vid sidan av föraren och öppnade gång på gång ambulansens tittglugg för att undersöka vad som pågick och rapportera till oss vad han såg. Hans rörelser observerades snart av araberna, och det blev klart att han hade blivit ett särskilt mål, därför att kulorna övervägande koncentrerades till hans del av vagnen. Han borde ha flyttat sig längre bakåt i ambulansen, men avböjde, därför att han ville stanna på sin observationspost och hålla föraren vid gott mod.

Omkring 11.15 blev en annan passagerare sårad i ambulansen, dr Matoth, som också träffades av granatsplitter. Klockan 12 rapporterade dr Yassky att araberna kom mycket närmare, och att stora skaror av dem samlades för vad som föreföll att bli

dödsstöten för oss. Kl. 1 sade dr Yassky: 'Detta ser ut som slutet. Vi måste säga farväl.'

Något senare observerade dr Yassky en konvoj brittiska militärfordon i färd med att svänga in på Ramallah road. Han ropade åt dem att komma till hjälp och vinkade med en vit näsduk, som han ansåg måste ha varit tydligt synlig för soldaterna.

Kl. 2 passerade en annan armékonvoj samma väg och åter signalerade vi. Men fortfarande kom ingen hjälp.

Kl. 2.45 trängde flera kulor in i vagnen nära dr Yassky, och han sårades lindrigt i ansiktet. Något senare meddelade han att en av bussarna brann, och att dess passagerare måste vara döda. Kort därefter sade han att den andra bussen också stod i lågor. Sedan tog han farväl av passagerarna i ambulansen och av sin hustru, och de andra passagerarna började också säga farväl.

Strax efter kl. 3 e. m. trängde en kula in nedtill i ambulansen, tydligen förbi motorn, och träffade dr Yassky i levertrakten. Han började blöda ymnigt. Han anhöll att få en injektion morfin, vilket han fick. Han sade några avskedsord till sin hustru och sin personal och patienten på båren.

Sedan tittade vi inte så noga på klockan. Ett par av oss dāsade till emellanåt, och alla var resignerade och väntade på döden. Många gjorde prydliga knyten av sina personliga tillhörigheter, vilka de stuvade undan i ambulansen, och satt sedan väntande på sin kula. Några blev rent av otåligen när de väntade på att den där kulan äntligen skulle komma, därför att skaror av araber vid flera tillfällen

kom på några få meters håll från vagnarna, och de kom för att mörda.

Vid middagstid hade föraren, Zecharia, beslutat att hellre springa för livet än att bara sitta och vänta på att bli nedslaktad i ambulansen. Han dödades några ögonblick senare. Åtskilligt senare tyckte en av läkarna också att den hårfina chansen som låg i en språngmarsch var bättre än vissheten att bli dödad i en fälla. Fast han var sårad, tog han sig ut ur vagnen, och kravlade på alla fyra i riktning mot ett hus som tillhör mrs George Antonius, som han lyckades uppnå, och räddades där av en liten brittisk enhet som höll huset besatt, omkring 20 meter från ambulansen.

Klockan 3 e. m. passerade två arméambulanser platsen där konvojens vagnar stod, de innevarande begärde åter hjälp men nekades igen.

Under eftermiddagens lopp träffades ambulansen av flera Molotov-cocktails, men undgick att fatta eld. En av de sårade bussförarna kröp fram till vår ambulans och lyckades ta sig upp i förarsätet. Sedan blev han otålig, menade att ambulansens passagerare inte hade någon chans, kröp ut igen och blev dödad.

Alla dessa makabra händelser utspelades mot en bakgrund av skottlossning, bombkrevader, granater, brännflaskor och ropande arabhorder, berusade av skjutorgien.

Eldprovet varade sju timmar — klockan 4.30 e. m. anlände brittisk hjälp. Sedan denna hjälp hade givits, lovordades den enhälligt av ambulansens folk.”

Under hela striden fortsatte den underlägsna judiska eskorten att kämpa för att hålla araberna undan från konvojens omedelbara närhet. Vid middagstid anlände en mindre enhet från armén och försökte ordna en vapenvila, varvid judarna inställde elden; sedan nya arabiska skaror anlät från Gamla staden och börjat tränga fram mot konvojen, lämnade den engelska styrkan vid 2-tiden platsen. En avdelning från Haganah anlände, men avråddes av engelsmännen att angripa och måste begränsa sig till eldstöd. Efter en stund ankom en större engelsk styrka och avlossade några granater. Därefter lyckades araberna antända först den ena och sedan den andra bussen. I slutskedet lade engelsmännen några rökridåer över platsen. Arméns förluster var en dödad och tre sårade.

Regeringen hade en vecka tidigare försäkrat pressen och allmänheten om sin beslutsamhet att trygga vägen till Hadassah. Under blodbadet som utspelades bokstavligen inför regeringens ögon förblev Jerusalems slagkraftiga garnison överksam. Dr Yassky avled i ambulansen innan hjälpen slutligen kom.

*

Slaget om Palestina fortsatte dag och natt.

Den 17 april antog Förenta nationernas säkerhetsråd en resolution som grundade sig på Warren Austins förslag om förvaltarskap för Palestina och vapenvila. Rådet uppmanade alla parter att inställa striden, avbryta inmarschen av beväpnade grupper

och införsel av vapen, upphöra med all politisk aktivitet som kunde inkräkta på motpartens rätt, samarbeta med mandatmakten för ordning och lag, verka för normalisering på annat sätt, bevara de heliga platserna i helgd. Mandatmakten uppmanades att använda sin auktoritet och sina väpnade styrkor för samma syfte och att hålla säkerhetsrådet underrättat om läget.

Beslutet innebar inte något upphävande av Palestinaplanen; härför fordrades en resolution av generalförsamlingen. Men det medförde praktiskt att delningsarbetet helt inställdes, att mandatmakten kom att bestå som enda myndighet intill mandatets slut, att fältet därefter låg öppet. Ingenting sades om en kommande förvaltning, ingenting om evakuering av de arabiska styrkor som redan befann sig på palestinsk mark. Generalförsamlingen sammankallades för att ännu en gång överväga frågan: säkerhetsrådet fann sig oförmöget att genomföra församlingens beslut, hette det, och hade beslutat att återremittera hela frågan till församlingen. Några proteströster höjdes.

Judarna förberedde sig för den oundvikliga prövningen. Vägen till Jerusalem var uppbruten av Haganah som behöll sitt grepp om Mount Castel och andra strategiska punkter, tagna efter hårda strider mot arabiska blockadgrupper längs vägen. Konvojer på hundratals pansartruckar rullade från förrådsbaserna vid kusten över bergen mot Jerusalem, som hotades av isolering och skulle hållas som ett fäste, Haganahs pansarbilar patrullerade vägen längs hela dess sträckning, uppladdningen forcera-

des, ingen kunde förutsäga hur länge det judiska greppet om vägen skulle bestå.

"Jerusalem! Måtte min högra arm förtvina om jag glömmer dig, o Jerusalem!"

Från den arabiska zonen kom rapporter om växande irritation och kaos. Även engelsmännen hade allt svårare att röra sig inom dessa områden, underkastade ständiga undersökningar av arabiska nationalgardister. De talrika okontrollerade rekvisitionerna av privatbilar fortsatte och det var numera svårt att skilja på rekvisition och stöld. Priserna på begagnade bilar föll kraftigt som följd av den dumpingpolitik som bedrevs av organiserade arabiska band. Arabledningen i Jerusalem tvingades att deklarerat att endast lastbilar kunde rekvisiteras, medan tillgrepp av privatvagnar och taxin betraktades som banditism. Enskilda bilägare tvingades med dragna revolverar att överlämna sina vagnar. Arabiska nationalgardet fick exekutivens order att med alla medel stoppa gangsternas framfart. Stora summor omsattes vid en gudsförgäten gränspunkt bland Sinaibergen, där stulna vagnar överlämnades till egyptiska ombud. Falska palestinska pund började florera på Jerusalems marknader.

Den extremistiska hetsen mot judarna hade antagit sådana proportioner att varje västerlänning riskerade en arabisk kniv i ryggen eller en kula. Den 27 april mördades Englands nyutnämnde vicekonsul, R. B. Leggat, inom en engelsk skyddszon i Jerusalem av ett dussin araber som vrålade: "Yahud!" Den engelska eskorten gav eld och

lyckades återta en väska med 4.000 pund som mördarna tagit, men inte konsulns liv. En chefsingenjör i regeringens tjänst sedan 1918, B. O. Denham, mördades av arabiska nationalgardister som ropade att engelsmannen måste dö, därför att han hade observerats tillsammans med judar.

Den organiserade inmarschen av arabiska gerillastyrkor med moderna automatvapen och primitivt främlingshat fortsatte över gränserna från norr och öster.

En marsafton befann jag mig på Haganahs stamkafé, Kassit, med den socialistiska poeten Slonskij och andra bekanta och vänner. Över Tel Aviv välvde sig himlen oändlig och mörk, stjärnströdd, det var en ovanligt mild kväll denna försenade vår. Genom glammet av kaféets röster hördes långt bortifrån som vanligt knallarna från många gevär längs stadsgränsen mot Jaffa. De aktuella händelserna, rapporterna från Lake Success, växande stridsekon från fronten, skapade en komplicerad stämning av övergivenhet och desperation, beslutsamhet och tristess. De ständiga frågorna stod där: vad kommer nu? Svaret var också ständigt detsamma: fortsätta. Utan fosterländskt patos, därför att man inte kunde någonting annat och inte ville annat än gå vidare. De mäktiga staterna som handskades med Palestina som med en spelbricka, hade andra problem som krympte Palestina för dem. Judarna hade också andra problem, den historiska idén, pressen från hundratusentals hemlösa, organisationen av sin suveräna stat, problem som tycktes höja dem över den aktuella svårigheten.

Någon sade:

— Vi kommer inte att uppge våra mål. Ingenting är beständigt hos internationella resolutioner, ingenting är absolut. Alla dokument besitter en grad av elasticitet. Man har övergivit oss, men katastrofen kan ännu hållas borta. Vi kommer att kräva att delningsbeslutet inte rubbas, vi kommer under alla förhållanden att fasthålla vid våra krav på invandringen, det är huvudfrågan både för oss och för dem som väntar. Ingenting kan förändras längre, den judiska staten håller på att ta form.

De arabiska granatkastarna dunkade från trakten av Herzl street, närmare än förut. Spandauvapnen smattrade gällt bortifrån Jaffa, en batalj var under gång bortom Carmeltorget, eller vid Abu Kebir. Slonskij slog plötsligt med handen över sina manuskriptark, skakade sitt gråa hår som kransformigt omramade hans höga panna, sade:

— Varför lämnar man oss så ensamma! Inser inte världen att detta är ett nytt Spanien, fascismens krig mot demokratien! Var är Hemmingway nu och alla de stora andarna, som slår vakt om mänskliga värden när dessa är i fara? Klämtar inte klockorna för Palestina! Den spanske proletären mot Franco, den judiske proletären mot muftin, vad är det för skillnad? Samma reaktionära horder, samma värvade nazister, samma slödder! Men var är de mäktiga stämmorna som lyfte upp det spanska kriget från skyttegravarna och visade upp det inför världen, och brännmärkte det, var håller de hus? Angår inte Palestinas orättvisor världens samvete längre? Vi försvarar oss, vi arbetar, och vi kommer att

arbeta vidare, och försvara oss, men var är alla de andra? Varför kommer inte världen till oss med sina hjärtan?

Från gränzonen ropade Spandau som förut. Alla lyssnade.

OPERATION PLOGFÅRAN

Negev! Negev! Det nationella uppbrottets hymn, det trotsiga arbetets hymn, ett härtåg med vetenskap och teknik mot den förtorkade öknen, pionjärernas ensamma kamp mot ensamheten. Drömmen om en civilisation, om städer, trädgårdar, industrier, ljus, den palestinska rekonstruktionens verkstad, drömmen om ett organiserat hem. Negev — begynnelsen. Mörkrets land, nomadernas land, ingen mans land, avstånd, avstånd. Sista etappen på en lång vandring, nuets revansch för det förflutna, nuets självuppooffring för framtiden...

— Öknen skall blomma som en ros!

Den palestinska sydöknen sträcker sig triangelformigt åt söder från höjden av de arabiska städerna Hebron och Gaza ned mot Röda havets nordspets, dess östliga arm. Den bryter sig in kilformigt mellan Transjordaniens och Egyptens gränser, nästan linjeräta. Denna trekant är Negev. Den omfattar hälften av Palestinas totala areal, dess ödsligaste del. De arkeologer som under många år har bedrivit undersökningar inom dessa områden har påträffat många spår av gammal civilisation, förvittrade lämningar av städer och kloster som ökensanden har sopat igen, spår av terrassmurar som har givit